

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
РОМАНУ М. ДЖЕЙМСА "BLACK LEOPARD, RED WOLF" НА
УКРАЇНСЬКУ МОВУ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0352-а/п
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Гаврик Дар'я Андріївна

Керівник к.ф.н., проф. Клименко О.Л.

Рецензент к.ф.н., доц. Хацер Г.О.

Запоріжжя – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська

Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови**

Запольських С. П. _____

«___» _____ 2023 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

ГАВРИК ДАР'І АНДРІЇВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Лексико-стилістичні особливості перекладу роману М. Джеймса "Black leopard, red wolf"»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) Клименко Ольга Леонідівна, к.ф.н., професор

затверджені наказом ЗНУ від «11» квітня 2023 року № 521-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 30.11.2023 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту):

теоретичні засади специфіки перекладу художнього тексту; текст роману Джеймса Марлона "Black leopard, red wolf"»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) здійснити огляд літератури, присвяченої особливостям перекладу літературних текстів; 2) здійснити аналіз стилістично-маркованих одиниць в оригіналі і перекладі; 3) визначити труднощі, які виникають при перекладі лексикостилістичних засобів у романі

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.,	14.09.2023	14.09.2023
Розділ 1	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.,	19.10.2023	19.10.2023
Розділ 2	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.,	18.11.2023	18.11.2023
Висновки	Клименко О.Л. к.ф.н., проф.,	23.11.2023	23.11.2023

6. Дата видачі завдання 14.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз;	червень – липень 2023	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	серпень 2023	виконано
3.	Написання вступу	вересень 2023	виконано
4.	Написання теоретичних розділів	жовтень 2023	виконано
5.	Написання практичного розділу	листопад 2023	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2023	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2023	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2023	виконано
9.	Захист	грудень 2023	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

Д. А. Гаврик

Керівник роботи

_____

О. Л. Клименко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____

В. В. Погонець

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 62 стор., 74 джерела

Об'єкт дослідження: лексико-стилістичні особливості роману М. Джеймса "Black Leopard, Red Wolf" та його перекладів на українську мову.

Мета роботи: виявити лінгво-стилістичні особливості твору М. Джеймса "Black Leopard, Red Wolf" та визначити способи та засоби його перекладу на українську мову.

Теоретико-методологічні засади: ключові теоретичні положення про стилістично-марковану лексику в лінгвістиці, літературознавстві та теорії перекладу (Л. Бейкер, П. Ньюмарк, І. Карабан, О. Кальниченко, Л. Мацько, О. Мацько, О. Сидоренко та ін.).

Отримані результати: пріоритетом перекладача є зберігання первісного значення, стилістики та емоційного впливу оригінального твору через адаптацію лексики, граматики та стилістичних засобів оригіналу до властивостей цільової мови.

Основні труднощі полягали у передачі культурно-зумовлених аспектів, збереженні метафоричності та багатозначності мови оригіналу, відтворенні авторського літературного стилю, у передачі глибинних конотацій і символіки, характерних для первісного тексту.

В цілому переклад твору Марлона Джеймса вимагав від перекладача поглибленого розуміння обох мов та здатності відтворити унікальний літературний стиль, культурну автентичність та емоційну вагу оригінального твору.

Ключові слова: стилістично маркована лексика, стилізація, перекладацькі трансформації, еквівалентність, стилізація

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ...	7
1.1 Визначення стилістично-маркованої лексики та її особливості.	7
1.2 Стилiстичне забарвлення культурно-маркованої лексики та її роль у процесі перекладу літературних текстiв.....	18
1.3 Особливості стилістичних засобів у художньому перекладі.	28
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ МАРЛОНА ДЖЕЙМСА «BLACK LEOPARD, RED WOLF»	38
2.1 Особливості відтворення стилістично-маркованих одиниць в українському перекладі твору Марлона Джеймса «Black Leopard, Red Wolf».....	38
2.2 Лексико-стилістичні перекладацькі трансформації та їх типи у романі.	52
2.3 Структурний аналіз основних проблем та викликів у перекладі стилістичних особливостей твору.	57
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64

ВСТУП

Глибоке вивчення культурно-специфічної та стилістично-маркованої лексики дозволяє перекладачеві краще розуміти чужомовну культуру. Лексичні одиниці, що не мають відповідників у перекладі, стають ключовими в міжкультурному спілкуванні, дозволяючи відчутти національний колорит. Тому аналіз лексико-стилістичних одиниць оригіналу та перекладу є важливим для відтворення стилістичних особливостей художнього тексту.

В англomовному контексті одними з перших, хто зосередив увагу на цій проблематиці, були Л. Бейкер та П. Ньюмарк. У 70-80-х роках ХХ століття вони акцентували увагу на значущості стилістики у процесі перекладу, в тому числі перекладу художніх творів. Л. Бейкер розглядала специфіку перекладу лексичних одиниць [Baker 1992], в той час як П. Ньюмарк зосереджувався на методах та прийомах передачі стилістичних особливостей [Newmark] 1988.

З боку українських вчених проблема стилю в перекладі роману актуалізована завдяки роботам І. Карабана [Карабан 2003], Т. Кияк [Кияк 2006], В. Жуковської [Жуковська 2004] та ін. У 90-х роках минулого століття вони звернули увагу на особливості передачі ідіостилистики автора, відтворення соціокультурного контексту в тексті перекладу. Більш сучасні дослідження, проведені І. Власовою [Власова 2010] та О. Кальниченко [Кальниченко 2017], зосередились на вивченні проблематики домінантних лексико-стилістичних особливостей у перекладі романів сучасних авторів.

Проблематика лексико-стилістичних особливостей перекладу роману, як різновиду художнього тексту, була й залишається у центрі уваги лінгвістів, хоча акценти в їх дослідженнях зміщуються залежно від сучасних лінгвістичних і культурних тенденцій. Потребують більше детального дослідження способи та засоби відтворення лексико-стилістичних

особливостей конкретних художніх творів, зокрема, роману Марлона Джеймса "Black leopard, red wolf" та його перекладу на українську мову.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю детально проаналізувати лексико-стилістичні особливості перекладу художнього твору, проблеми та способи їх вирішення, адже художній переклад – це галузь, що активно розвивається у контексті україномовного літературного простору. Оскільки роман Марлона Джеймса "Black leopard, red wolf" є складовою частиною сучасного літературного процесу, переклад його українською мовою робить міцнішими зв'язки між сучасними національними літературами. Проблеми пошуку відповідників та альтернативних варіацій перекладу лексико-стилістичних маркерів зумовлюють актуальність такого дослідження у галузі художнього перекладу.

Об'єктом та предметом дослідження виступають лексико-стилістичні особливості роману Марлона Джеймса "Black leopard, red wolf" та його українського перекладу Г. Яновської «Чорний леопард, рудий вовк».

Мета дослідження полягає у виявленні лінгво-стилістичних особливостей роману М. Джеймса "Black Leopard, red Wolf" та способів перекладу на українську мову.

Завдання дослідження:

- визначити основні лексико-стилістичні засоби, що використовуються в у перекладах художніх романів;
- проаналізувати особливості українського перекладу роману з погляду лексики та стилістики;
- виявити основні відмінності між оригіналом та перекладом з позицій лексико-стилістичного аналізу;
- визначити потенційні проблеми та труднощі, що виникли у процесі перекладу роману з точки зору лексики та стилістики;

– оцінити якість перекладу роману на основі зробленого аналізу.

Методи дослідження. Для реалізації мети і поставлених завдань застосовано загальнонаукові методи (описовий, метод моделювання, аналіз, синтез). Окрім цього, використовується описовий (дескриптивний) метод із метою виявлення й аналізу засобів вираження лексико-стилістичних одиниць. Використання методу лексико-семантичного аналізу дає можливість дослідити засоби вираження лексико-стилістичних одиниць на лексичному рівні. За допомогою перекладознавчого аналізу зіставляються й порівнюються оригінал тексту англійською мовою та переклад українською мовою, на основі чого визначаються особливості перекладу лексичних та стилістичних одиниць. Для дослідження стилістичних особливостей мовних одиниць та засобів їх вираження в художньому творі використовувався метод лінгвостилістичного аналізу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу лексико-стилістичних особливостей з урахуванням сучасних лінгвістичних та перекладознавчих тенденцій.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для перекладу романів іншими спеціалістами, що прагнуть до вищої якості своєї роботи та більшої адаптивності перекладених текстів для цільової аудиторії.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох основних розділів, загальних висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі обґрунтовується вибір теми, її актуальність, об'єкт, предмет і мета дослідження, а також його практичне значення.

У першому розділі розглядається стилістично-маркована лексика і культурно-маркована лексика та їх роль у процесі перекладання текстів.

У другому розділі розглядається особливості відтворення стилістично-маркованих одиниць і лексико-стилістичні трансформації в романі Джеймса Марлона "Black leopard, Red wolf".

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1 Визначення стилістично-маркованої лексики та її особливості

Кожен мовний код формується на основі певної соціальної норми, яка є результатом конкретно-історичного розвитку. Мовна норма представляє собою набір найбільш усталених елементів, які система мови відбирає та закріплює через суспільну практику використання мови. Це сукупність визнаних суспільством на конкретному етапі розвитку як стандартних і зразкових колективних способів реалізації мовної системи.

Лексичний компонент англійської мови є складним та багатовимірним явищем. У його складі існують слова, що є загальноживаними, поряд із лексичними одиницями, застосування яких має стилістичні обмеження. Останні отримали назву стилістично маркованої лексики.

Стилістично марковані слова – це лексичні елементи, що належать до певних категорій: архаїзми, неологізми, діалектизми, історизми, жаргонізми, вульгаризми, варваризми, професіоналізми, розмовні слова, назви предметів і власні імена. Ці лексичні одиниці характеризуються обмеженістю у використанні та відрізняються від активного, загальноприйнятого та нейтрального лексичного складу мови за своїми диференційними ознаками.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях для опису стилістично маркованої лексики використовуються терміни «стилістично забарвлена лексика» та «стилістично маркована лексика», а також їх синонім «маркована лексика». Проте, не всі слова, з особливостями у використанні (застарілі, діалектні, жаргонні), незмінно несуть стилістичне забарвлення. Вони можуть

бути стилістично маркованими в контексті з певним стилістичним навантаженням, а в інших випадках виконують номінативну функцію, відображаючи часову, територіальну або соціальну специфіку.

Концепція «маркована лексика» охоплює ширше поле значень, ніж «стилістично маркована лексика», адже марковані лексеми несуть додаткову інформацію, яка доповнює лексичне і граматичне значення, індикуючи сфери вживання, часову прив'язаність, емоційно-експресивний відтінок чи функціонально-стилістичне застосування.

У цій науковій праці термін «стилістично маркована лексика» застосовується для визначення двох основних категорій лексичних одиниць: тих, що вживаються у конкретних стилістичних відмінностях англійської мови, та тих, котрі включають у своє семантичне поле конотативний компонент.

У структурі лексику такі слова формують окрему підсистему, кожен елемент якої покликаний виконувати певні комунікативні функції відповідно до комунікативного контексту, у якому мовний факт функціонує. Актуалізація цих одиниць у тексті надає останньому особливої емоційної насиченості та експресії, забезпечує оцінку зображуваних подій.

Ця категорія лексики є ключовим елементом у формуванні індивідуального стилю автора, допомагає створити образ світу персонажів, сприяє створенню певного уявлення про них, передає атмосферу та сприяє ідентифікації осіб, стаючи одним із найбільш важливих частин мовознавства [Шелякіна 2018]. Стиль у мовній діяльності визначається як закріплений суспільною практикою механізм вираження думок, який обумовлений мовною ситуацією і цілями комунікації. Вибір мовних засобів при стилістичному формуванні мовлення є свідомим і відбувається з огляду на сукупність лексичних, граматичних і фонетичних засобів.

Ефективно застосовані стилістично марковані одиниці часто відіграють роль на складнішому соціолінгвістичному рівні спілкування, оскільки

розкривають додаткові відомості про наміри автора висловлювання, про користувача цих одиниць та соціальний контекст, у якому вони використовуються. Окремі стилістично визначені одиниці можуть зберігатися в латентному стані до моменту, коли вони стають частиною публічного дискурсу. Одна й та ж одиниця може мати зовсім протилежні конотації в залежності від соціальної групи, яка її вживає.

Вчені-дослідники Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько розглядають стилістичну ідентифікацію через наявність у мовній одиниці специфічного стилістичного значення, яке передає емоційну та образну інформацію [Мацько 2003, с. 44]. Автори визначають стилістичне маркування як наявність у мовній одиниці додаткової конотативної інформації, що включає емоційні, експресивні, оцінні та стилістичні характеристики та впливає на здатність мовної одиниці досягати певного стилістичного ефекту у вигляді урочистості, іронії, гумору чи агресивності. Конотативна інформація може мати як системний, так і окремий (індивідуальний або авторський) характер, що дозволяє класифікувати стилістично марковану лексику на фіксовані та okazionalnі лексичні одиниці.

Первинне тлумачення досліджуваного лінгвістичного феномену є досить поширеним у межах лінгвістичних досліджень, тоді як альтернативне тлумачення виявляється менш звичним, обмежуючись використанням у вузькому колі спеціалізованих джерел через свою загальнолінгвістичну природу. Відповідно до «Словника лінгвістичних термінів», укладеного Д. Ганичем та І. Олійником, термін «маркований» описується як той, що «проявляє себе через наявність корелятивної характеристики» [Ганич 1985, с. 124].

Експерти у галузі стилістики Л. Мацько, О. Сидоренко та О. Мацько розглядають стилістичне значення як «додаткову семантичну складову, що супроводжує базові лексичне та граматичне значення мовного елемента», тісно пов'язане зі «стилістичною вагомністю» слова, а це, в свою чергу, обмежує

його використання в конкретному стилі, типі мовлення або жанрі тексту. Диференціація відбувається між стильовим та стилістичним значенням. Стильове значення елемента мови є нерозривно пов'язаним з його маркованістю та показує, у якому функціональному стилі ця одиниця зазвичай вживається. Стилiстичне значення, в свою чергу, функціонує в рамках стильового тла стилістично нейтральних мовних засобів і вирізняється певною оцінністю, емоційністю та експресією. «Воно виникає в результаті асоціативно-образного переосмислення значення, нашарування оригінальної семантики суфіксів, ситуативного використання слів» [Мацько 2003, с. 194–195].

Деякі дослідники, зокрема Н. Бабич, асоціює стилістичну маркованість зі стабільністю вживання слова в певному функціональному стилі мови. Н. Бабич класифікує слова будь-якої мови на дві основні категорії: 1) стилістично нейтральні та 2) стилістично марковані, тобто, слова, що мають стабільне призначення у певному стилі. «Стилiстично нейтральні слова являють собою загальноновживані слова, тоді як стилістично марковані, або слова зі специфічним стилістичним призначенням, є лексемами з визначеним стилістичним відтінком» [Бабич 2003, с. 53].

Г. Їжакевич та О. Пономарів асоціюють стилістичне забарвлення слова головним чином з його застосуванням у конкретному функціональному стилі. Вони поділяють слова сучасної мови на дві великі групи: стилістично нейтральні, які використовуються у всіх стилях, та стилістично забарвлені, характерні для певних стилів або одного з них [Пономарів 1993, с. 36–38; Білодід, 1973, с. 82–89]. Г. Їжакевич акцентує увагу на тому, що в рамках незагальноновживаної лексики можна виокремити два види слів, що чітко розмежовуються між собою: слова з функціонально-стильовою кореляцією та слова з експресивно-стилiстичним забарвленням. Таким чином, лексика, пов'язана з певними функціональними стилями, може бути стилістично нейтральною у порівнянні з експресивно забарвленою [Білодід 1973, с. 152].

І. Чередниченко підкреслює, що деякі слова у мові володіють вираженим «стильовим забарвленням», він називає такі одиниці словами вузького стилістичного призначення з певним стилістичним відтінком. Однак, зазначає вчений, більшість слів у мові належать до категорії стилістично нейтральних, не мають виразних ознак стилістичного призначення та є загальноживаними [Чередниченко 1962, с. 86].

Українські стилісти Л. Мацько, О. Сидоренко та ін. приділяють вагому увагу концепції «конотації». Вони пропонують аналіз цього терміну в широкому та вузькому аспектах. У широкому контексті конотація розглядається як інформація конотативного характеру, що існує поряд та доповнює денотативно-десигнативний (предметно-понятійний) аспект, надаючи мовній одиниці можливість виконувати експресивну роль. Прикладами можуть служити конотації, притаманні фразеологізмам, історизмам, архаїзмам, діалектизмам та іншим подібним явищам. Вузьке трактування виокремлює у значенні лексеми такий компонент, що дозволяє її застосування в процесі вторинної номінації. Конотація, за цим поглядом, базується на асоціативно-образних уявленнях і може заміщати пряме об'єктивне значення, стаючи основою для створення тропів і фігур мови [Мацько 2003, с. 191].

Окремі джерела трактують стилістичне забарвлення як синонім до стилістичних відтінків. Так, у працях Д. Ганича та І. Олійника стилістичне забарвлення описується як набір додаткових стилістичних відтінків, які надають слову емоційно-експресивну або оцінну функцію, здатність збагачувати висловлювання нотками урочистості, піднесеності, неформальності, грубості та іншими емоційними характеристиками [Ганич 1985, с. 78–79].

Весь лексичний запас мови, виходячи з наявності або відсутності стилістичного забарвлення, класифікується на загальноживану лексику, яка є стилістично нейтральною та інтерстильовою, і експресивну лексику, що

відображає якісну оцінку предметів, явищ реальності, осіб, станів та почуттів людей. Н. Бабич пропонує аналогічне розуміння, вживаючи термін «стилістичне забарвлення» для позначення додаткових семантичних чи стилістичних відтінків, які з'являються у словах у процесі їх переосмислення. За її твердженням, нейтральні слова, переосмислюючись, набувають стилістичного забарвлення, що призводить до утворення термінів, поетичних метафор, метонімії та синекдох [Бабич 2003, с. 53].

Л. Струганець запропонувала власну концепцію, що включає аналіз стилістичного забарвлення слова з урахуванням його семантичної трансформації та стилістичної транспозиції. За її поясненням, семантична трансформація полягає у розширенні чи звуженні існуючого в мові значення слова або ж у його переосмисленні відповідно до нових соціальних реалій лінгвосоціуму [Карабан 2003, с. 97]. Слова, внаслідок таких змін, можуть змінювати своє стилістичне забарвлення, отримувати нові семантико-стилістичні відтінки. Струганець відзначає динаміку стилістичної транспозиції, процеси переорієнтації номінацій, реактивації, пасивізації лексико-семантичних засобів, змін соціальних конотацій, а також термінологізації та детермінологізації лексем. Ці процеси сприяють функціонально-стильовим змінам слова і збагачують літературну мову новими лексичними одиницями [Струганець 2002, с. 93–98].

У нашому підході, стилістична маркованість або забарвлення є особливістю мовних елементів, що включає додаткову конотативну інформацію — це може бути емоційним, експресивним, оцінним або стилістичним відтінком. Така інформація дає можливість мовній одиниці виробляти специфічний стилістичний вплив, що вносить у висловлювання різноманітні нюанси відповідно до намірів та контексту спілкування мовця. В залежності від ситуації, це може надати мові відчуття святковості, високого стилю, неформальності, близькості, сарказму, гумору, радості, грубості, чи навіть агресії. Конотативний зміст, що його несуть стилістично марковані

елементи, може бути узвичаєним (стабільно закріпленим у мовній системі) та okazіональним (спонтанним, характерним для окремого автора). Відтак, весь набір стилістично маркованої лексики поділяється на стандартно вживані та okazіональні лексичні елементи.

В літературних творах, що належать до жанру фентезі, де розгортаються події, вигадані автором, певна історична доба часто займає позицію унікального персонажу і є предметом детальної стилізації зі збереженням аутентичності історичного контексту [Давидова 2018; Ісупов 2008]. Вірогідність подій, котрі трапляються з героями, досягається шляхом інтеграції елементів історичного періоду, виражених через репрезентацію деталей епохи, використання різноманітних мовних засобів для відтворення мови персонажів, а також за рахунок включення в наратив найменувань існуючих міст і місць, а також імен реальних історичних особистостей [Марчук 2017].

Уточнюючи аспект стилізації в творах жанру фентезі, необхідно вказати, що фундаментом для історичної стилізації часто слугують історизми. Вони докладно описують різноманітні сфери діяльності людей, умовно поділяються на кілька тематичних підгруп: валютні одиниці; ремесла та заняття, економічні взаємовідносини; політичні та релігійні концепції; соціальні взаємовідносини і статус; дозвілля і культурні явища, предмети побуту; засоби пересування; військове обладнання [Марчук 2017].

Історизми, що відображають зброю, є одним із ключових елементів зображенні будь-якої історичної епохи, оскільки зброя з часом трансформується та характеризує рівень розвитку суспільства, наприклад: *Spear* – спис є древньою зброєю, що асоціюється з давніми часами та традиційними суспільствами, які полювали або воювали з їх допомогою.

Економічна підгрупа історизмів, що номінують соціально-економічний стан, пов'язана з попередньою категорією та відображає економічний лад описуваної доби. Сучасні англійські словники часто фіксують для таких слів

кілька значень, але тільки одне відзначене як застаріле, наприклад, історизм *prefect*: термін вживався для позначення різних адміністративних посад в давньому Римі, середньовіччі та інших історичних періодах, і має менше застосування в сучасних політичних системах.

Згідно Академічного тлумачного словника[АТСУМ], *префект* – у стародавньому Римі — особа, що обіймала військову, адміністративну або судову посаду. Цей процес є примітним тим, що спочатку історизм визначався як поняття, що описує щось зникле та не має аналогів у сучасній мові, але зміни в суспільстві призвели до його синонімізації, утворивши семантичний історизм. *Slaves* – рабство, хоча існує й сьогодні в різних формах, але часто асоціюється з історичними періодами, особливо з трансатлантичною работоргівлею, і тому є історизмом.

У процесі вивчення регенерації історизмів в мові можна спостерігати певну відносність, яку можна проаналізувати через два різних аспекти: перший полягає у відновленні значення шляхом прямого відродження предмета історизму до статусу звичної реалії у повсякденному житті сучасного мовця; другий випадок відрізняється від першого тим, що відродження є частковим, де відновлюється лише суть поняття, а в мові з'являється новий термін для його позначення, створюючи прототипічне відтворення значення.

Прикладом цього процесу є історизм "*torch*" із специфікою предмета, що не вимагає створення нових термінів у разі незначної зміни; актуальність приладу вдосконалювалась з часів минулих століть та спонукала до повторного введення в ужиток слова «ліхтар» замість «смолоскип».

Halfway along the passage, I grabbed a torch and threw it up at the ceiling. One of the Omoluzu burst into flame and fell, but vanished into smoke before hitting the ground.

Процес декодування історизмів часто відбувається в контексті, як у наступних прикладах:

- **Мануфактура:** Спочатку цей термін використовувався для опису ручної роботи або виробництва в період промислової революції. Сьогодні слово «мануфактура» може вживатися для позначення будь-якого виробничого підприємства, незалежно від того, чи використовуються там ручні методи чи сучасні технології.
- **Лицар:** У середньовічних розповідях лицарі були воїнами на службі короля. У сучасному вжитку слово може застосовуватися в переносному значенні, наприклад, щоб описати хоробру або благородну особу.
- **Васал:** Це слово використовувалось для позначення особи, яка складала присягу вірності феодалу. В сучасному контексті термін може вживатися в переносному значенні, щоб описати підлеглість або залежність.

Значення історизмів розшифровуються не лише завдяки контексту, а й завдяки коментарям автора та паралельним історичним поясненням. Таким чином, присутність історизму "link-boy" (історично – факельник, який освітлював перехожим темні вулиці) супроводжується історичними коментарями, що роз'яснюють його сутність і сприяють його сприйняттю читачем. Аналогічно, значення історизмів визначаються у тлумачних словниках і енциклопедіях.

Інтерпретація деяких історизмів може бути складною. Однак, в даному випадку, читач може здогадатися про зміст (принаймні, про призначення) деяких з них, оскільки у словах з багатозначним вмістом присутні значення, зрозумілі для сучасного мовця або можуть направити його до певної сфери людської діяльності.

Підсумовуючи, аналіз різноманітних характеристик історизмів, що служать стилістичною метою у відтворенні атмосфери відповідної доби, висуваємо узагальнення: літературні твори фентезійного напрямку часто вдаються до застосування історизмів, котрі представляють собою предмети із

сфер людського існування та активності, де можливо простежити тенденції до змін та безперервного розвитку; весь комплекс розглянутих історизмів відноситься до категорії конкретних назв, що набувають характеру семантичних історизмів; їх присутність у тексті обумовлена намаганням максимально точно деталізувати описаний квазіісторичний світ, наближаючи його до автентичної історичної епохи, на тлі якої розгортаються надзвичайні події. Важливою є авторська селективність у виборі історизмів: спостерігається виважений їх розподіл у зображенні різноманітних аспектів людського буття, де стилізація є стриманою; це розв'язує проблематику перенасичення текстового простору застарілими словами та запобігає перевантаженості тексту історизмами; отже, подібні методика – процеси регенерації історизмів – сприяють полегшенню процесу відчуття і розуміння тексту читачем.

Щодо архаїзмів, застарілі слова у мові, що викидаються із активного вжитку через несумісність з сучасним станом літературної мови, є невід'ємною частиною архаїчної лексики, що характеризується неоднорідністю. Деякі слова переходять у категорію архаїзмів через вимирання предметів або понять, що ними позначаються. Інші слова випадають з вживання, оскільки обрано інші терміни для вираження тих самих концептів, більш адекватні в певний історичний момент [Давидова 2018; с. 23].

У межах сучасної мовної системи існує класифікація застарілої лексики на основі її вживання та значення. Матеріальні архаїзми, названі історизмами, являють собою слова, що відсилають до предметів або явищ минулих епох, які вже не застосовуються в сучасній мовній практиці для опису нових об'єктів або реалій. Вони мають тенденцію до семантичної однозначності та старіння. Це можна проілюструвати на прикладі чітких та однозначних словесних одиниць, котрі перестають використовуватися через втрату актуальності [Власова 2010].

- *The Leopard chopped off Asanbosam's head, wrapped it in **sukusuku** leaves, and shoved it in the sack.*

«Леопард відрубав Асанбонсаму голову, загорнув у листя сукусуку й сунув у торбу.»

В оригіналі згадуються *sukusuku leaves*, що є конкретним рослинним видом, відомим у певній культурі та регіоні. У перекладі ця назва також збережена, що є матеріальним архаїзмом, оскільки такі рослини можуть бути не знайомими або не вживаними в сучасній культурі українських читачів.

З іншого боку, стилістичні архаїзми, що є частиною лексичного складу української мови, утримуються в сучасному вжитку завдяки їх художній цінності. Їх використання є свідомим вибором серед інших мовних варіантів заради досягнення певного стилістичного ефекту. Ці слова несуть унікальний стилістичний відбиток епохи, що збагачує мовлення особливою архаїчною виразністю та колоритністю, робить їх важливим елементом для відображення реальності в літературі [Карабан 2004].

- *When I left my father's house, some voice, maybe a **devil**, told me to run.*

«Коли я вийшов з батькового дому, якийсь голос — може, то був біс — сказав мені бігти.»

Використання слова *devil* (біс) замість сучаснішого «диявол» є архаїзмом, оскільки «біс» більш характерний для старовинної мови. Вибір слова *devil* (біс) замість більш сучасного «диявол» є прикладом стилістичного архаїзму. Це слово використовується для створення певної атмосфери.

Письменники використовують застарілі слова заради їх естетичної виразності та для стилістичного забарвлення тексту, сполучаючи різні функціональні стилі з нейтральними мовними одиницями, що призводить до створення особливих стилістичних ефектів. Ці слова вписуються в контекст не через їх безпосередню сполучуваність у фразі, а завдяки їх стилістичній

позиції в мовному сузір'ї, надаючи їм відмінностей від звичайного використання значення [Карабан 2004].

У лексикографії існують визначені помітки, що слугують для ідентифікації стилістичної маркованості лексем, як-от: позначення «застар.», «книжж.», «розм.», «зневажл.» та ін. Ці помітки характеризують слово в різних стилістичних аспектах, що перехрещуються та поєднуються, тимсамим знаходять відображення в поліфункціональних помітках у словниках. Одночасно, усі ці помітки мають спільну рису: вони виділяють слова із стилістичною маркованістю, яка обмежує їх вживання, роблячи контраст слова зі стилістично нейтральною лексикою [Карабан 2004; с. 38].

Ця характеристика є фундаментом для формування стилістичної парадигми мови, що об'єднує різні стилістичні характеристики слів. Розгляд окремих парадигм, до прикладу, сучасна проти застарілої або міжстильової проти розмовної чи книжкової, може не відображати всієї повноти стилістичного розмаїття в мові [Лотоцька 2012].

1.2 Стилiстичне забарвлення культурно маркованої лексики та її роль у процесі перекладу лiтературних текстiв

В контексті лінгвістичних змін відбулася значна активізація у використанні стилістично маркованих мовних елементів, що сприяло процесу демократизації лінгвістичного простору. Цей процес близький до інкорпорації елементів, які раніше були обмежені чи заборонені з метою розширення меж та потенціалу мови. На перший погляд, мова стає більш відкритою та доступною, проте це лише поверхове сприйняття.

До прикладу, сленг як один з помітних елементів мови постійно зазнає еволюції через інтеграцію нових мовних частин, що відбувається у масовому

культурному просторі. Сучасні комунікативні норми дозволяють відмовитися від мовних табу, здійснювати стилістичну трансформацію та інкорпорувати арго, варваризми та okazіоналізми. Арго репрезентує особливий діалект закритих соціальних груп злочинців чи бродяг. Варваризми — запозичення, що змінюють чистоту мови під час введення у мовлення. Okazіоналізм описує унікальні авторські неологізми, створені для вираження нових концепцій або об'єктів [Зорівчак 1983, с. 162].

Лексичні одиниці з стилістичним забарвленням поділяються на категорії: науково-термінологічна, офіційно-ділова, професійно-виробнича, емоційно-експресивна лексика.

Їх особливість полягає у наявності або відсутності конотативних значень, що призводять до емоційних конотацій. Конотація слова має вирішальне значення для вибору мовної одиниці, внаслідок чого слова з експресивною забарвленістю виділяються на фоні нейтральних. Таким чином, піднімається питання експресивно-стилістичного забарвлення у протиставленні функціонально-стилістичного розшарування лексики. Стилiстично маркована лексика не завжди чітко відділена від літературного мовного стилю, адже емоційне забарвлення слова є проявом ставлення особи до предмета мовлення, відображаючи суб'єктивну оцінку та емоційний внесок через вибір певного стилістичного рівня.

Така лексика виявляється мовною експресією із застосуванням різноманітних фігуративних та мовних засобів, включаючи полісемію та метафорику. Вона репрезентує певний сегмент культури нації, охоплюючи історичні та соціальні аспекти. Стилiстично маркована лексика відображає соціальні зміни, тому може бути кваліфікована як лінгвістична універсалія.

Лексика з вираженим стилістичним маркуванням займає важливе місце в дисципліні лінгвостилістики, оскільки включає слова, що протиставляються нейтральній лексиці за багатьма параметрами. У контексті лексикографічних досліджень вчені визначають стилістичну маркованість слова, орієнтуючись

на здатність словесних одиниць викликати певне стилістичне враження поза контекстом та на характер обмежень у їх використанні [Карабан 2003, с. 230].

До маркованої лексики відносяться архаїзми, неологізми, діалектизми, історизми, жаргонізми, вульгаризми, варваризми, професіоналізми, просторіччя, спеціальні імена та найменування предметів.

Структура стилістичної парадигми мови вибудовується на основі стилістичних поміток, зафіксованих у лексикографічних джерелах. Лексика без будь-якого стилістичного маркування не має спеціальної помітки у словниках, адже відсутність помітки сама по собі вказує на нейтральний стилістичний характер слова.

В контексті літературознавства культурно-марковані елементи, що вживаються у літературних творах, поділяються на кілька категорій у залежності від феноменів та об'єктів, до яких вони належать, враховуючи їхні структурні та семантичні аспекти і роль в контексті тексту. У цьому відношенні сегмент дослідження зосереджений на аналітичному розгляді класифікації одиниць культурно-маркованої лексики, що допомагає в подальшому процесі виявлення та тлумачення таких одиниць у аналізованому тексті. Вивчення культурних елементів, що знаходять своє відображення в мові, є важливим, адже саме мова є носієм колективного досвіду, закодованого в словах, фразеологізмах та афоризмах. Культурно маркована лексика англійської мови складає суттєву частину лексичного та фразеологічного поля мови, будучи значним когнітивним елементом міжкультурної взаємодії, без якого акт спілкування часто є нездійсненим [Шелякіна 2018, с. 65].

Багато наукових праць та дискусій стосуються визначення, систематизації та методів перекладу культурно-маркованої лексики, досі не досягнуто єдиності у цьому питанні. Проте існує загальноприйняте уявлення, що відображає основну суть слів, маркованих національними особливостями: лексика являє собою мовні одиниці, що ілюструють національну та культурну

унікальність життя, світогляду певної етнічної та лінгвокультурної спільноти [Давидова 2018, с. 15].

Слова національного лексикону, що не мають точних еквівалентів в інших мовах, отримали назву «реалій» [Ischenko 2012], «культурних посилань» [Nida 2000], «культурно-специфічних лексичних одиниць» [OALED].

У наукових розробках Т. Тупиця присвятила увагу аналізу безеквівалентної лексики, ідентифікуючи специфічні групи такої лексики, які охоплюють:

- пропрієтарні лексеми;
- *Powder from lion's heart*.

«Порошок левиного серця.»

Вираз *Powder from lion's heart* (порошок левиного серця) є унікальною лексемою, використаною в конкретному культурному та контекстуальному середовищі.

- лексеми-реалії, що визначають предмети, унікальні для культури конкретного народу:

I went around the back and found my uncle drawing snuff from an antelope horn, like rich men in the city.

«Я обійшов дерево й знайшов дядька: він нюхав тютюн з рога антилопи, як міські багатії.»

Вживання *antelope horn* (рога антилопи) для нюхання тютюну є специфічним для певних культур та вказує на унікальний культурний предмет.

- лексеми, що виступають у ролі символів [Тупиця 2011]:

Too many dead sons mean the royal blood weak.

«Забагато мертвих синів — знак того, що царська кров слабка.»

Вислів *dead sons* (мертві сини) в цьому контексті символізує слабкість царської крові та слугує метафорою для кризи спадкоємності в монархії.

Проблема визначення співвідношення між концепціями «міжмовної лакуни» та «безеквівалентної лексики» залишається предметом дискусії у лінгвістичному середовищі. Основні категорії міжмовних лексичних лакун можна визначити як пропріетарні лексеми, реалії, лакуни, які виникають спонтанно. Детальніше розгляд цих категорій представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.1.

Типи одиниць культурно-маркованої лексики та причини їх лакунарності

Типи одиниць	Причини лакунарності
Власні назви	Інкорпорують культурно-специфічні та енциклопедичні компоненти в свою семантику, що часто є неперекладними на іншу мову через їх унікальний культурний зміст.
Реалії	Відображають явища, специфічні для певної культури, такі як предмети матеріальної культури, етнонаціональні характеристики, традиції, ритуали, історичні події та процеси, які не мають прямих лексичних відповідників у інших мовах.
Ідіоми	Відбивають культурно-історичний розвиток суспільства та його народної мудрості, що робить їх важко адаптованими без належного контекстуального чи культурного тлумачення.
«Випадкові» лакуни	Наявність слів, для яких не існує відповідників у лексичному складі іншої мови, хоча аналогічні концепти можуть існувати. Це часто відбувається без явних культурно-історичних чи соціальних причин.

Пропрієтарні лексеми, або оніми (лат. 'nomina propria') використовуються для ідентифікації унікальних предметів чи явищ [Лощенова, 2014, с. 46]. Вони виступають як «вербалізовані знаки упізнавання» [Ісупов 2008, с. 6], «лексеми, що номінують реальний чи уявний об'єкт, особу чи місцевість, унікальні у своєму роді» [Langendonck 2007].

О. Паламарчук зазначає, що кожна культура генерує свої унікальні пропрієтарні назви, кожна з яких відбиває частини цієї самої культури. Оніми чутливі до різноманітних змін у духовній та матеріальній сферах культури. Паламарчук акцентує, що хоча ономастика як наукова дисципліна має вже сформовану структуру, вона залишається інтердисциплінарним полем, що вимагає знань у багатьох областях людської діяльності [Паламарчук 2009, с. 207].

З точки зору інформативності, оніми відрізняються від апелютивів. Вони базуються не на поняттєвому, а на денотативному зв'язку, тобто прямому зв'язку лексичної одиниці з її конкретним денотатом. Це пряме відношення робить інформативну цілісність оніму менш єдиною, ніж у апелютивів, розділяючи її на ряд семантично автономних сегментів, що містять мовленнєву, мовну та енциклопедичну інформацію [Бока 2008, с. 11].

Більшість наукових працівників наголошують на «семантичному вакуумі», який, на їх переконання, характерний для онімів у мовній структурі, оскільки ці одиниці вважаються позбавленими прямого зв'язку з абстрактним поняттям. У процесі комунікації власні імена набувають конкретного змісту, проте їхня понятійна визначеність відрізняється від апелютивів. Оніми асоціюються з поняттям за такою схемою: звукова форма – денотат – поняття, у той час як апелютиви слідує іншим шляхом: звукова форма – поняття – денотат [Брайло 2009, с. 111]. Значна кількість дослідників висловлюють думку про існування семантики у власних назвах [Желєзняк 2001, с. 14]. Зарубіжні вчені стверджують, що «без номінації об'єкт залишається поза увагою, а те, що не помічено, фактично не існує для когнітивних та

комунікативних процесів» [Ящук 2012, с. 265]. А. Критенко диференціює власні назви на «дві відмінні категорії: ті, що мають багату чи повну семантику, та ті, що характеризуються бідною семантикою» [Критенко 1966, с. 18].

У сфері перекладу власні імена традиційно вважаються складними для трансформації та перекладу. Загальноприйнятою є думка, що переклад власних назв відбувається самостійно, майже механічно та формально. Проте не рідкісні випадки, коли в процесі перекладу виникають помилки, неточності або неправильне використання іноземних імен та назв. Буквальний переклад призведе до створення неприємних на слух або абсурдних імен та назв [Мацько 2003, с. 28]. Переклад власних назв має бути спрямований на досягнення комунікативної та функціональної ефективності. Незважаючи на значні труднощі, що виникають під час перекладу даної категорії лексики, еквівалентний переклад необхідний для забезпечення аналогічного впливу на реципієнта [Шемуда 2013, с. 119].

Серед перших дослідників поняття «реалії» в національній та світовій лінгвістиці варто виділити О. Фінкеля, який впровадив термін «реалія» (від латинського *realis*). Він підкреслював, що в перекладі конкретність понять, асоційованих із реаліями, передається по-іншому [Тупиця 2011, с. 117].

В процесі перекладацької діяльності термін «реалії» використовується для позначення тих явищ, що не передаються за допомогою стандартних методів перекладу інформації між мовами. Ці явища включають елементи матеріальної культури, етнонаціональні характеристики, звичаї та обряди, історичні факти та процеси, що часто відсутні у лексичних системах інших мов, і таким чином не мають прямих еквівалентів [Король 2013, с. 97].

Реалії слугують як позначення для предметів, концепцій та характерних рис певних географічних або соціокультурних регіонів. Вони відображають унікальний національний, місцевий або історичний колорит, що часто не має точного перекладу в іншій мовній системі. Лексичні одиниці динамічно

реагують на зміни в соціальному розвитку та включають новостворені слова, історичні терміни та застарілу лексику.

Реалії характеризуються двома головними властивостями: 1) широке визнання та використання серед мовної спільноти, для якої вони є рідними, 2) незнайомість реалій для носіїв мови, на яку вони перекладаються. Проте критерій розділення слів на «свої» та «чужі» не є визначальним для класифікації реалій. Наприклад, апельсинове дерево може бути звичним для турків, але не становить реалії для українців, оскільки його поняття не є культурно-специфічним для української мови. Визначення реалій слід базувати на контексті жанру тексту, в якому вживається термін [Кисільова 2009, с. 70–75].

У своїх дослідженнях Р. Зорівчак надає перевагу класифікації реалій, яку розробив С. Флорін, та характеризує її як найбільш послідовну та обґрунтовану. Згідно з цією класифікацією, реалії поділяються на три основні категорії [Зорівчак 1983, с. 70]:

1. Залежно від предметної сфери, реалії поділяються на географічні, етнографічні та громадсько-політичні категорії.
  - Етнографічна сфера включає в себе поняття побуту (*aso oke, Sangoma*), працю (*grinding flour*), артефакти мистецтва і культури (*wore clay buns with ostrich feathers and flowers*), етнічні об'єкти (*Sangoma*).
  - До етнографічної категорії відносяться одиниці, що стосуються мір і грошей (*cowries*).
  - Сфера громадсько-політичних реалій включає адміністративно-політичний лад, органи влади (*bumbangi*) та поняття, пов'язані з громадсько-політичним життям (*Sangoma's witchcraft*) та військові терміни [Зорівчак 1983, с. 72].
2. За місцевим розподілом реалії можна класифікувати на ті, що належать до площини однієї мови (національні – *village tongue*; локальні –

bodom; мікрореалії) та вважаються іноземними (міжнародні та регіональні).

3. Існує поділ з урахуванням двомовної пари, де реалії поділяються на внутрішні (типові для однієї з порівнюваних мов) та зовнішні (однаково незнайомі для обох мов) [Зорівчак 1983, с. 72].
4. Часовий аспект класифікації дозволяє виділити реалії на сучасні та історичні [Зорівчак 1983, с. 72].

Основна мета перекладача в контексті реалій полягає в їх адекватному відтворенні в мові перекладу з метою створення чіткої картини концептуального наповнення, характерного для мови оригіналу [Котеленець 2011, с. 71].

Реалії характеризуються особливістю, що у представників певної культурної спільноти вони викликають асоціативний ряд та фонові знання, невідомі особам інших культур та мов на деяких етапах міжкультурної та міжмовної взаємодії [ЛСД 2007, с. 73].

У процесі перекладу реалій виникає необхідність підкреслення їх національного колориту, унікальності, необхідність передачі значень та асоціацій, характерних для носіїв джерельної мови, з мінімізацією використання надмірної кількості слів [ЛСД 2007, с. 73].

Труднощі перекладу реалій зазвичай пов'язані з двома аспектами: відсутністю в мові перекладу еквіваленту через відсутність у мовному середовищі аналогічного об'єкта та необхідністю передачі семантики та специфічного національного та історичного відтінку виразу.

В процесі передачі інформації, закодованої у реаліях, що містять різноманітні види змісту (від денотативного до конотативного, включаючи національно-культурні та локальні нюанси), виходячи з їх ролі в структурі комунікативного контексту, перекладачі варіативно відтворюють семантичні та стилістичні функції цих одиниць [Некряч 2012, с. 32].

Варто підкреслити, що значна частина дослідників у галузі перекладу акцентує увагу на необхідності врахування прагматичних факторів у процесі перекладу реалій. До таких факторів належать:

- унікальні характеристики національного контексту та базові знання адресата перекладу;
- функціональне значення реалії у конкретному комунікативному акті;
- жанрові та стилістичні особливості джерельного тексту.

Залучення прагматичних факторів важливе, оскільки вони слугують вирішальними фільтрами для визначення методу перекладу та обсягу передаваної інформації. Ретельне врахування цих аспектів дозволяє встановити закономірності, що лежать в основі вибору методів перекладу, та глибше дослідити різноманітність перекладацьких стратегій, які застосовуються для передачі значень реалій, що не мають прямих відповідників у цільовій мові [Іванова].

Існує ряд методів передачі функцій реалій у літературному перекладі:

1. здійснення транскрипції або транслітерації;
2. застосування гіперонімічної заміни (метод узагальнення);
3. використання дескриптивної перифрази (описового перекладу);
4. реалізація комбінованої реномінації (поєднання транскрипції з описовою перифразою);
5. калькування;
6. проведення асоціативного відповідника (метод аналогії);
7. застосування транспозиції на конотативному рівні;
8. вибір ситуативного відповідника (контекстуального перекладу);
9. контекстуальне тлумачення реалій [Зорівчак 1983, с. 84–150].

1.3 Особливості стилістичних засобів у художньому перекладі

Стилістичні та образні засоби мови вже багато століть є об'єктом пильного дослідження. Щороку в області стилістики з'являються нововведення, викликаючи численні дебати і дискусії, оскільки мова не припиняє свого розвитку і трансформації.

Словниковий запас мови представляє собою одну з найбільш складних та багатогранних її частин. Вивчення виразних можливостей мови лежить в області інтересів не тільки граматики, фонетики чи лексикології, але також і стилістики. Відмінність стилістики від зазначених дисциплін полягає в її зосередженні на багатофункціональності виразних засобів, на можливостях їх застосування у різноманітних стилях мовлення, а не тільки на аналізі їхньої лінгвістичної природи [Єфімов 2014].

Стилістика тісно пов'язана із специфічними концепціями, що не обмежуються вузько лінгвістичними інтерпретаціями мовних категорій. Вона займається вивченням стилістичних прийомів, виразних засобів, досліджуючи їхню суть, функції, класифікацію і різноманітні тлумачення.

Стилістичний прийом представляє собою цілеспрямоване використання мовних явищ, включаючи виразні засоби. Виразні засоби відзначаються вищим ступенем передбачуваності порівняно зі стилістичним прийомом. Вони застосовуються для підсилення експресивності висловленого, відокремлюючись від переносних значень слів [Єфімов 2014, с. 145].

Стилістичний прийом можна визначити як усвідомлене та навмисне підсилення будь-якої структурної або семантичної характеристики мовної одиниці (нейтральної чи експресивної), яка внаслідок цього досягає узагальнення та стає типізованою, формуючи таким чином засіб виразності, що впливає на оточуючих. Цей прийом обмежується одним конкретним рівнем мови. До нього належать стилістичні фігури і тропи, синтаксичні або

стилістичні фігури, що збільшують емоційний та експресивний вплив висловлювання через використання нестандартної синтаксичної конструкції.

У сучасному дискурсі існують різні класифікації художніх засобів і стилістичних фігур відповідно до конкретних критеріїв. Так, беручи за основу стилістичний принцип В. Кухаренко пропонує таку класифікаційну модель засобів, представлених на різних рівнях мови:

- *лексичні* (метафора, метонімія, синекдоха, іронія, епітет, гіпербола, оксиморон);
- *синтаксичні* (риторичні запитання, мовні конструкції);
- *лексико-синтаксичні* (антитеза, кульмінація, порівняння, літоти, перифраз) [Селіванова 2006, с. 78].

Як бачимо, у цій класифікації враховується рівнева система мови, передусім лексичний і синтаксичний рівні, а також засоби, які функціонують на межі лексичного та синтаксичного мовних рівнів.

Система засобів вираження мовно-стилістичних одиниць, представлена *епітетом, порівнянням, метафорою, метонімією, синекдохою, персоніфікацією, гіперboloю, літотою, мейозисом, алегорією*. Розглянемо особливості кожного з цих виражальних засобів. Відтак, поняття «*епітет*» визначається художнім означенням, основною функцією якого є «образна характеристика особи, предмета, дії, явища або вираження емоційного ставлення до них» [Снежик 2011, с. 45–46].

The new men lined up shoulder-to-shoulder.

«Новоявлені чоловіки вишикувалися пліч-о-пліч.»

Вираз *shoulder-to-shoulder* (пліч-о-пліч) використовується як епітет, що описує тісне розташування чоловіків.

Існує декілька класифікацій епітетів, в основу яких покладено структурні, морфологічні та стилістичні особливості. Так, за морфологічним критерієм епітети поділяються на *прикметникові, прислівникові, іменникові* [Паламарчук 2009, с. 75]. Окрім того, засобом вираження епітета може бути

словосполучення, представлене іменником з прикметником. За структурними особливостями епітети можуть бути *простими, складними та складеними* [Паламарчук 2009, с. 78]. Відповідно до стилістичного критерію виокремлюються групи епітетів, представлені *постійними, метафоричними, метонімічними та гіперболічними*. З огляду на це, у художньому творі мовно-стилістичні одиниці виражаються за допомогою епітетів, які залежно від ідіостилію й художнього задуму письменника набувають виразності, образності й художності.

Зазначимо, що на граматичному рівні можливості засобів вираження епітетів є широкими, адже цей художній засіб може бути представлений майже всіма частинами мови (прикметником, іменником, дієприкметником, прислівником), що впливає на виражальні особливості епітета на синтаксичному рівні. З огляду на це, засобами вираження епітета можуть бути, наприклад, підрядні речення.

Щодо художнього засобу *порівняння*, то його визначальною характеристикою його творення є принцип подібності, коли мовна одиниця на позначення одного явища пояснюється через мовну одиницю на позначення іншого явища. Зазвичай граматично порівняння виражається за допомогою таких засобів, як порівняльні сполучники мов, немов, наче, ніби, як.

Maybe they were like the moonlight boy and me, hiding in the bush.

«Можливо, ховалися по кущах, як ми з хлопцем-місяцем.»

Використання порівняння головного персонажа та хлопця-місяця з дітьми, що ховаються.

Під поняттям *метафори* варто розуміти «художній засіб, який передбачає використання мовних одиниць у переносному значенні» [Невинна 2011, с. 132]. Метафора як художній засіб має міждисциплінарний характер, чим пояснюється її вивчення не лише в межах лінгвостилістики, а й літературознавства. Так, у літературознавчому аспекті метафорою вважається «троп поетичного мовлення, слова або словосполучення якого розкривають

сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю» [Лотоцька 2012, с. 43].

The people joined in and the clearing was a cloud of dust from jumping and stomping.

«Люди згуртувались, і на галявині здійнялася курява від стрибків і тупоту.»

Фраза *a cloud of dust* (курява) використовується як метафора для опису густої пилюки, яка здіймається внаслідок руху.

Зазначимо, що специфікою метафори є її творення за принципом подібності, тобто певна ознака розкривається через іншу. На основі подібності виокремлюється такий різновид метафори, як *метонімія*.

Так, поняття *метонімії*, як і метафора, тлумачиться через «заміну одного предмета, явища чи ознаки іншим», однак, відмінністю є творення метонімії за просторовою суміжністю [Онопрієнко 2002, с. 132].

We sat in the open area, me on a rug, him on a chair set back so far that he was lying, not sitting.

«Ми сіли надворі під навісом: я — на килимі, він — на кріслі, відкинувшись так, що майже лежав.»

Використання *chair* - «крісла» як метонімії для комфорту і розкоші.

Однією з класифікацій метонімії є поділ за критерієм «конкретний – абстрактний», а відтак, виокремлюються такі чотири групи видів метонімії:

- *абстрактна – конкретна* (коли за принципом подібності абстрактне явище/ознака/предмет замінюється конкретним поняттям);
- *конкретна – абстрактна* (коли за принципом подібності конкретне явище/ознака/предмет замінюється абстрактним поняттям);
- *абстрактна – абстрактна* (коли за принципом подібності абстрактне явище/ознака/предмет замінюється іншим абстрактним поняттям); *конкретна – конкретна* (коли за принципом подібності конкретне явище/ознака/предмет замінюється іншим конкретним поняттям).

Натомість, ключовим принципом творення *синекдохи* є кількісний, тобто реалізується через зіставлення кількох явищ чи предметів за ознаками кількості, коли, наприклад, замість назви цілого використовується назва частини або навпаки множина замінюється однією. Варто зазначити, що синекдоха вважається різновидом метонімії. В основу *персоніфікації* покладено художній прийом уособлення, який передбачає надання неживим істотам ознак живих істот, наприклад, тварини, рослини, явища природи уособлені до людей.

Гіпербола визначається «образним перебільшенням, мета якого посилити експресію та увиразнити ознаку» [Невинна 2011, с. 129]. За допомогою автор художнього твору збільшує рівень експресивності, щоб вразити читача, привернути його увагу, викликати певні емоції чи почуття. Засобами враження гіперболи можуть бути префікси, гіперболічно навантажені конструкції, суфікси. На морфологічному рівні гіпербола твориться за допомогою найвищого ступеню порівняння прикметників і прислівників.

Stomping the ground so hard the earth shook.

«Від їхнього тупоту двигтіла земля.»

Вислів *the earth shook* (двигтіла земля) є гіперболою, перебільшенням, для вираження сили дій персонажів.

Протилежним за своєю функціональною сутністю є *літота* як засіб образного применшення ознаки певного предмета чи явища, що також робиться для увиразнення окремих характеристик чи посилення експресії.

Стилістичні фігури функціонують переважно на синтаксичному рівні й використовуються з метою надання художньому тексту більшої експресивності, емоційності, виразності, а також для індивідуалізації мовної особистості героя. Однією з найбільш вдалих для нашого дослідження вважаємо класифікацію стилістичних фігур, яка передбачає їх поділ на групи за принципом відхилення від усталених мовних норм. Однак, насамперед

з'ясуємо, що варто розуміти під поняттям мовної норми. Таким чином, мовні норми є «уніфікованими, найбільш поширеними, фіксованими стандартами реалізації мовної системи, обраними в процесі суспільної комунікації» [Стріха 2014]. З огляду на це, стилістичні фігури характеризуються відхиленням, наприклад, від синтаксичних норм, адже письменник може змінювати порядок слів у реченні з метою вираження художньої ідеї.

Відтак, розглянемо специфіку кожної групи в класифікації стилістичних фігур за критерієм відхилення від мовної норми. *Перша група* представлена стилістичними фігурами, створеними на основі відхилення від синтаксичних мовних норм: *інверсією, анаколуфом, еліпсисом, асиндетоном (безсполучниковістю)*.

До *другої групи* належать стилістичні фігури, у яких ключовим є відхилення від логічного принципу лексико-семантичних норм:

1. *Повтор* мовних одиниць, який буває двох видів – простий (виконує підсилювально-сміслову функцію) і композиційний (виконує композиційну функцію). У свою чергу прості повтори поділяються на:
  - *звукові* (утворюються на основі повторення однакового звуку в сусідніх словах або фразах);
  - *словесні* (утворюються на основі повторення однакових слів у сусідніх словосполученнях або реченнях): наприклад, *полісиндетон, плеоназм, тавтологія* тощо;
  - *фразові* (утворюються на основі повторення частин фрази): наприклад, *анафора, епіфора, анепіфора, епанафора* тощо.
2. *Зіставлення* мовних одиниць, представлене їх накопиченням, що не відповідає мовним нормам і логічному принципу: *ампліфікація, градація, параномазія*.
3. *Протиставлення* мовних одиниць, яке твориться на основі смислового контрасту: *антитеза, оксиморон*.

Отже, розглянемо деякі стилістичні фігури, найбільш характерні для

художнього дискурсу. Відтак, однією з найчастіше вживаних є стилістична фігура *анафори*, або *єдинопочатку*, сутність якої полягає у повторення однакових звуків на початку речення. Натомість, *епіфорою* є повторення однакових звуків у кінці речення.

Для стилістичної фігури *інверсії* характерним є порушення порядку слів у реченні. *Еліпсис* передбачає пропуск слова в реченні, що пояснюється прагненням письменника уникнути нагромадження слів задля збереження художньо-образної парадигми твору й дати волю фантазії й уяві читача. Для підсилення чи зниження інтенсивності вираження певної ознаки, наростання певного явища використовується стилістична фігура *градації*, коли автор хоче передати поступове наростання емоційності, експресії, драматизму чи трагізму.

Із метою створення контрасту, різкого переходу між художніми ідеями, образами, протиставлення характеристик письменник використовує *антитезу* – «стилістичну фігуру, в основу якої покладено зіставлення контрастних або протилежних понять» [Невинна 2011, с. 128].

Man and woman jumping closer and closer, moving in until skin touched skin, chest touched chest, nose touched nose.

«Чоловіки й жінки, стрибаючи, наближались одні до одних, доки шкіра торкалася шкіри, груди — грудей, носи — носів.»

Опис зближення чоловіків і жінок є антитезою, де протиставляються різні статі.

Для досягнення ефекту неочікуваності та посилення експресивності, образності, емоційної вираженості мовно-стилістична одиниця може виражатися за допомогою *оксиморону*, сутність якого полягає в поєднанні непоєднуваного в значенні слів, у результаті чого «виникає новий смисловий відтінок або несподіваний емоційний ефект» [Невинна 2011, с. 133].

Як бачимо, засоби вираження мовно-стилістичних одиниць у художньому творі можуть бути представлені художніми засобами (тропами) і

стилістичними фігурами на лексико-семантичному, морфологічному й синтаксичному рівнях мови, через які передаються ідіостиль письменника, його мовна особистість і мовна картина світу, а також образність, експресивність, художність твору.

Отже, у теоретичному дослідженні в першому розділі, присвяченому вивченню лексико-стилістичних одиниць та особливостей їх перекладу в художніх творах, варто підкреслити значимість та складність досліджуваного процесу. Аналіз лексико-стилістичних одиниць у історичному аспекті дозволив виявити еволюцію стилістичних прийомів, що використовувалися авторами художньої літератури у різні епохи, показав розвиток методів їх перекладу. Розгляд історії перекладацької діяльності засвідчив, як змінювалося ставлення до текстів та висвітлив залежність стилістичних стратегій від культурно-історичних контекстів.

Класифікація стилістичних та лексичних одиниць засвідчила різноманітність інструментарію, яким оперує автор при створенні тексту, та який перекладач повинен адекватно передати у цільовій мові. Ця класифікація відіграє фундаментальну роль у розумінні механізмів перекладу, адже дозволяє структуровано підходити до кожної стилістичної фігури чи лексичного засобу, визначаючи оптимальні стратегії їх відтворення.

Осмислення засобів вираження мовних частин у художньому дискурсі підкреслює важливість детального аналізу синтаксичних, морфологічних та фонетичних особливостей мови оригіналу для їх глибокого розуміння та адекватного відтворення в перекладі. Саме ці засоби допомагають створювати унікальний атмосферний характер твору, його ритм і темп, емоційну насиченість та ідіостиль автора.

У сукупності, теоретичні аспекти лексико-стилістичного перекладу, розглянуті в даному розділі, закладають фундамент для подальшого практичного аналізу та виконання перекладацьких завдань. Вони вказують на незаперечну потребу глибокого інтелектуального занурення у вихідний текст

та культуру, осмислення стилістичних нюансів та вимагають від перекладача не лише лінгвістичної, але й творчої майстерності, здатності до гнучкого використання своїх знань з метою створення якісного перекладу, що передаватиме всі нюанси та відтінки оригіналу.

Висновок до розділу 1

У цьому розділі проведено теоретичне дослідження лексико-стилістичних аспектів перекладу художніх текстів. Початковий аналіз особливостей дослідження лексико-стилістичних одиниць у історичному аспекті виявив значну еволюцію у підходах до перекладу літератури. Історичний перегляд методів та прийомів, що використовувалися у минулому, дозволив виявити ключові тенденції та зміни, що впливають на сучасну практику перекладу.

Класифікація лексико-стилістичних одиниць у літературних текстах дала основу для детального розуміння їх ролі в перекладацькому процесі. Як з'ясовано, правильне визначення та інтерпретація стилістичних елементів є критично важливими для збереження авторського задуму та емоційної виразності оригінального тексту. Ця класифікація допомогла виявити специфічні виклики, з якими стикаються перекладачі у роботі з різноманітними стилістичними засобами.

Дослідження стилістичних засобів мовного вираження у художньому перекладі підсилило розуміння того, як стилістичні елементи впливають на загальне враження від літературного твору. Виявлено, що ефективний переклад вимагає вміння точно передавати лексичний зміст та глибокого розуміння нюансів стилістичних фігур, метафор, ідіом, що використовуються автором для створення особливої атмосфери та настрою.

Загалом, цей розділ наголошує на складності та багатогранності процесу відтворення лексико-стилістичних особливостей художнього тексту. Він підкреслює важливість глибокого розуміння мовно-стилістичних

особливостей оригіналу для створення якісного перекладу, що вірно передає зміст та стиль оригінального твору.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ МАРЛОНА ДЖЕЙМСА "BLACK LEOPARD, RED WOLF"

2.1 Особливості відтворення стилістично-маркованих одиниць в українському перекладі твору Марлона Джеймса "Black Leopard, Red Wolf"

Марлон Джеймс — ямайський письменник та викладач, відомий своїм унікальним стилем письма та здатністю займатися складними темами у своїх творах. Він викладає літературу в коледжі Макалестер у Сент-Полі, штат Міннесота, де він передає свій досвід та знання студентам. Його творчість відзначена кількома престижними нагородами, включаючи Букерівську премію 2015 року за художню літературу за роман «Коротка історія семи убивств» та Премію карибської літератури OCM Bocas.

Це зробило його першим ямайським автором, що потрапив до шорт-листа цієї премії. Твори Джеймса характеризуються глибокою багатошаровістю та залученням до широкого спектру тем, від історичної реконструкції до елементів фентезі та магічного реалізму. Його стиль вирізняється багатоголосністю та здатністю втілити різні точки зору, що дозволяє читачам зануритися у світ роману з різних перспектив. Ця техніка дозволяє Джеймсу досліджувати складні теми політичних змін, соціальних розривів та культурних конфліктів, демонструючи глибоке розуміння людської природи та історичного контексту.

Ще однією особливістю його творів є детальний опис середовища та персонажів, що додає реалістичності та глибини його розповідям. Джеймс

використовує яскраву мову та образність, занурює читачів у атмосферу його романів, забезпечуючи незабутній читацький досвід.

"Black Leopard, Red Wolf" – це твір, який вимагає від читача готовності зануритися в складний світ, створений автором, та готовності прийняти його на його власних умовах.

У центрі уваги роману персонаж, відомий як Слідопит. Він є безіменним трикстером, який постійно мандрує, що є ідеальним вибором для пригодницького роману. У романі Джеймса Слідопит є дзеркальним персонажем, у якому відображається цілий світ. Це герой, чия історія розкривається через зустрічі з різноманітними істотами: від лісових гомідів до некромантів та річкових відьом. Вони розмивають кордони між людським та тваринним, реальністю та сном, створюючи плинний та сюрреалістичний світ Африки залізної доби, де Європа ще не залишила свого впливу, а Ефіопія величається як пишна імперія.

У творі М. Джеймса часто зустрічається стилістично маркована лексика, представлена архаїзмами, діалектизмами, історизмами, жаргонізмами, вульгаризмами, просторіччями, спеціальними іменами та найменуваннями предметів.

Неологізми:

- *And creatures with grass hair, and horses with six legs, and packs of abadas with zebra legs, a donkey's back, and a rhinoceros's horn on the forehead running with more children.*

«І ще були тварини, порослі травою, шестиногі коні та зграї абад із ногами як у зебри, спиною як в осла й носорожим рогом на лобі, які теж бігали з дітьми.»

Вживання слова *abadas* (абад) є неологізмом, оскільки це, ймовірно, вигадана назва для фантастичної істоти.

- *My hands and feet moved like a Ngolo master's.*

«Мої руки й ноги рухались, як у майстра нголо.»

Вираз *Ngolo master* (майстер нголо) вважається неологізмом, це специфічний вигаданий термін у контексті твору.

Архаїзми:

- *The **monkeybread** tree was the fairest in the savannah.*

«Баобаб, мавпячий хліб, був найпрекраснішим деревом савани.»

Вираз *monkeybread* (мавпячий хліб) для баобаба є архаїзмом, оскільки це старовинна назва дерева та не використовується у сучасній мові.

- *And when the time come Moki send his oldest daughter to the **ancient sisterhood**...*

«А коли час настав, Мокі відправив найстаршу дочку до давнього сестринства жриць...»

Вираз *ancient sisterhood* (давнє сестринство жриць) є архаїзмом, оскільки відсилає до старовинних традицій і обрядів.

Діалектизми:

- *Wobble I did, like a man soaked in palm wine.*

«Мене хитало, як того, хто обпився пальмового вина.»

Вислів *palm wine* (пальмове вино) – діалектизм, оскільки це традиційний напій, характерний для певних географічних регіонів.

- *Vi oju ri eni a rato.*

«Не все, що бачить око, має бути сказано вустами.»

Це африканське прислів'я вважається діалектизмом, оскільки воно характерне для певного регіону або культури.

Вульгаризми:

- *So I fucked the crone.*

«Тож я злігся з тією бабою.»

Використання слова *fucked* є вульгаризмом через його грубий і прямиий характер.

- *That light, you see it and you want it—not light from the sun, or from the thunder god in the night sky, but light with no blemish, light in a boy who has*

*no knowledge of women, a girl you bought for marriage, not because you need a wife, for you have two hundred cows, but a wife you can tear open, because you search for it in holes, black holes, wet holes, undergrown holes for the light that vampires look for, and you will have it, you will dress it up in ceremony, circumcision for the boy, consummation for the girl, and when they shed **blood, and spit, and sperm and piss** you leave it all on your skin, to go to the iroko tree and use any hole you find.*

«Оце світло: ти бачиш його, хочеш його — не світло сонця, не спалах, що його громовержець кидає в нічне небо, а світло без догани — світло хлопчика, який не знав жінки, від дівчинки, яку ти купив за дружину, не тому, що тобі потрібна дружина, бо в тебе їх уже двісті, а потрібна жінка, яку б ти міг розірвати, бо ти шукаєш дір, чорних дір, вологих дір, ще не ви-рослих дір для світла, що їх шукають кровопивці, і отримаєш своє, обставиш це як церемонію: обрізання хлопчика, одруження з дівчинкою, а коли вони проллють кров, і слину, і сечу, ти все це лишиш на своїй шкірі, і підеш до дерева іроко, і використаєш усі дірки й дупла, що тобі трапляться.»

Вживання слів *blood, and spit, and sperm, and piss* у цьому контексті є вульгаризмами, що вказує на грубість та непристойність висловлювання.

Історизми:

- *This was before the second dawn of the gods.*

«Було це до другого світанку богів.»

Вираз *the second dawn of the gods* (другий світанок богів) є історизмом, що відноситься до міфологічного чи релігійного контексту минулого.

- *A castle in a clear field of grass made of stone, two, three, four, five, six floors high.*

«Замок у чистому полі, збудований з каменю, і мав він два, три, чотири, п'ять... шість поверхів.»

Опис замку із каменю є історизмом, оскільки це відсилає до архітектурних стилів минулих епох.

Спеціальні імена та найменування предметів:

- *The **monkeybread** tree was the fairest in the savannah.*

«Баобаб, мавпячий хліб, був найпрекраснішим деревом савани.»

«Баобаб, мавпячий хліб...» є спеціальною назвою для баобаба, яка використовується у літературі для підкреслення унікальності та особливостей цього дерева.

- *I grabbed the **King's sword**.*

«Я схопив меч царя.»

Вживання виразу *King's sword* (меч царя) є спеціальним найменуванням предмета, що надає йому особливого значення в контексті твору.

Жаргонізми:

- *So I **fucked** the crone.*

«Тож я злігся з тією бабою.»

Вживання слова *fucked* (злігся) є жаргонізмом, оскільки це неформальний, жаргонний вислів для опису сексуального акту.

The spirit struck me, made me spurt and made me shout.

«Дух охопив мене, я бризнув і скрикнув.»

Вживання слів *spurt* і *shout* у цьому контексті є жаргонізмом, вони використовуються для опису фізичної реакції у неформальному контексті.

Просторіччя:

- *Air gathered around water, water gathered around air and I yelled, and pulled out, and **rained on** her belly, her arms, and her breasts.*

«Повітря збиралося навколо води, вода навколо повітря — і я закричав, і витяг, і залив дощем їй живіт, руки, груди.»

Вживання словосполучення *rained on* (залит дощем) як метафори для опису еякуляції є просторічним висловлюванням.

- *By sunset men and women and beasts were moving in and out of sight, appearing in the shadows...*

«До заходу сонця чоловіки, жінки й тварини то виникали в тінях переді мною, то зникали...»

Використання просторічних висловів для опису переміщення людей та тварин є прикладом просторіччя, що надає тексту більш розмовного характеру.

Для детальнішого аналізу архаїзмів в оригіналі та перекладі твору М. Джеймса "Black Leopard, Red Wolf" розглянемо приклади:

- *The Leopard chopped off Asanbosam's head, wrapped it in **sukusuku** leaves, and shoved it in the sack.*

«Леопард відрубав Асанбонсаму голову, загорнув у листя сукусуку й сунув у торбу.»

В оригіналі згадуються *sukusuku leaves*, що є конкретним рослинним видом, відомим у певній культурі та регіоні. У перекладі ця назва також збережена, що є матеріальним архаїзмом, оскільки такі рослини можуть бути не знайомими або не вживаними в сучасній культурі українських читачів.

В обох варіантах (оригіналі та перекладі) використані архаїчні дії та предмети *chopped off Asanbosam's head* (відрубав голову), *shoved it in the sack* (сунув у торбу) визначаються стилістично застарілими чи пов'язаними з давнішими подіями.

- *When I left my father's house, some voice, maybe a **devil**, told me to run.*

«Коли я вийшов з батькового дому, якийсь голос — може, то був біс — сказав мені бігти.»

Використання слова *devil* (біс) замість сучаснішого «диявол» є архаїзмом, оскільки «біс» більш характерний для старовинної мови. Вибір слова *devil* (біс) замість більш сучасного «диявол» є прикладом стилістичного архаїзму. Це слово використовується для створення певної атмосфери

– *Past houses and inns and hostels for tired travelers, behind mud and stone walls as high as three men.*

«Повз будинки, шинки, заїжджі двори для втомлених мандрівників, за мури з глини й каменю висотою в три чоловічі зрости.»

Терміни *inns* («шинки») та *past houses* («заїжджі двори») є архаїчними, оскільки в сучасному контексті рідко використовуються, частіше зустрічаються слова «готелі» або «мотелі».

– *Day riders with spears, in flowing red robes, black armour, and gold crowns topped with feathers...*

«Денна варта зі списами, в летючих червоних плащах, чорній броні й золотих вінцях, оздоблених пір'ям...»

Spears (списи) – матеріальний архаїзм, оскільки списи як зброя не використовуються в сучасному військовому арсеналі.

Black armour (чорна броня) – матеріальний архаїзм, відноситься до застарілих типів захисного спорядження.

Gold crowns with feathers (золоті вінці з пір'ям) – архаїчні символи влади або статусу, непоширені в сучасному світі.

Безеквівалентна лексика також присутня у романі "Black Leopard, Red Wolf".

Оніми (пропрієтарні лексеми):

– *Powder from lion's heart.*

«Порошок левиного серця.»

Вираз *Powder from lion's heart* (порошок левиного серця) є унікальною лексемою, використаною в конкретному культурному та контекстуальному середовищі.

– *He had a gourd in his hand.*

«Він узяв із собою тикву.»

Вживання слова *gourd* (тиква) є пропрієтарною лексемою, вказує на конкретний предмет, характерний для певної культури або середовища.

Лексеми-реалії:

- *And so it go for year after year, age after age that when we come to Kwash Aduware, everybody forget how one become King and who can become King, so that even the faraway griots start singing that so always be the way.*

«І так було року в рік, з роду в рід, і до часів царя Адуваре всі забули, як і хто мав ставати царем, тож навіть гріоти з далеких країв уже співали, наче так було завжди.»

Вживання слова *griots* (гріоти) вказує на унікальний культурний предмет — африканського співця-оповідача, що є характерним для культур деяких африканських народів.

- *I went around the back and found my uncle drawing snuff from an antelope horn, like rich men in the city.*

«Я обійшов дерево й знайшов дядька: він нюхав тютюн з рога антилопи, як міські багатії.»

Вживання *antelope horn* (рога антилопи) для нюхання тютюну є специфічним для певних культур та вказує на унікальний культурний предмет.

- *He scooped water in his hand, poured it into the gourd...*

«Зачерпнув рукою води, налив її в тикву...»

Використання *gourd* (тикви) для зберігання чи перенесення води є культурною реалією, оскільки тиква використовувалася в багатьох традиційних культурах як посуд.

Лексеми у ролі символів:

- *Too many dead sons mean the royal blood weak.*

«Забагато мертвих синів — знак того, що царська кров слабка.»

Вислів *dead sons* (мертві сини) в цьому контексті символізує слабкість царської крові та слугує метафорою для кризи спадкоємності в монархії.

- *The priest mix it with woman's moon blood and mahogany bark, then chew it to tell the future.*

«Жрець змішує його з місячною кров'ю жінки й корою червоного дерева, а потім жує, щоб побачити майбутнє.»

Вживання виразу *woman's moon blood* (місячна кров жінки) та *mahogany bark* (кора червоного дерева) має символічне значення, пов'язане з ритуалами та віруваннями, та вказує на глибокі культурні традиції.

- *He marked my neck, my chest, my legs, my calves, and my buttocks.*

«Розмалював шию, груди, ноги, сідниці.»

Розмальовування тіла білою глиною символізує певні ритуали або культурні традиції, маючи глибший духовний або культурний зміст.

Міжмовні лексичні лакуни наявні у творі М. Джеймса у великій кількості, оскільки сюжет твору присвячений стародавнім часам та племенам.

Власні назви:

- *See him in his **mweelu** mask of sprouting feathers and a giant hornbill beak.*

«Онде він у масці мвеелу, що з неї стирчить на всі боки пір'я та дзьоб птаха-носорога.»

mweelu (масці мвеелу) є власною назвою, вказує на специфічний вид маски, характерної для певної культури або групи людей.

- *They sang in **Hemba masks** to break the curse of many moons of bad hunting.*

«Юнаки співали в масках хемба, щоб зняти прокляття багатьох місяців невдач на полюванні.»

Hemba masks (маски хемба) є власною назвою, що вказує на специфічний вид масок, характерних для певної культури або групи людей.

- *The people called themselves and their village Ku.*

«Ці люди називали себе і своє село Ку.»

Ku є власною назвою, це назва народу та їх села.

- *Then the enemy, the Gangatom, got bigger...*

«Потім їхні вороги — гангатоми з поселення Гангатом — стали могутнішими...»

Gangatom є власною назвою, оскільки це назва ворожого племені.

Реалії:

- *I went around the back and found my uncle drawing snuff from an antelope horn, like rich men in the city.*

«Я обійшов дерево й знайшов дядька: він нюхав тютюн з рога антилопи, як міські багатії.»

Вживання *antelope horn* (рога антилопи) для нюхання тютюну є реалією, оскільки це вказує на традиційний спосіб вживання тютюну в певних культурах.

- *The priest mix it with woman's moon blood and mahogany bark...*

«Жрець змішує його з місячною кров'ю жінки й корою червоного дерева...»

Використання *woman's moon blood* (місячної крові жінки) та *mahogany bark* (кори червоного дерева) є реаліями, ці елементи є частиною традиційних ритуалів і практик у певних культурах.

- *The women had skill with pulling grass for thatch roofs, plastering walls with clay or cow shit, building fences to keep in the goats and the children chasing after goats, fetching water, washing the milk skins, milking the cattle, feeding the children, cooking the soup, washing the calabashes, and churning the butter.*

«Жінки їхні вмiли збирати траву на стрiхи, муру-вати стiни з глини чи кiзяку, будувати загорожi, щоб кози не розбiгались, а дiти їх не ганяли, носити воду, прати мiхи для молока, доїти худобу, годувати дiтей, варити юшку, мити тикви для напоїв i збивати масло.»

Calabashes (тикви для напоїв) є реалiєю, це предмет, що традицiйно використовується в певних культурах для зберiгання та подачi рiдин.

- *The moonlight boy told me that it was soon time to gather the **durra** harvest, for the women to come to the fields with baskets to take the crop away.*

«Хлопець, що як мiсяць, сказав менi: незабаром настане час жати дурру i жiнки прийдуть з кошиками на поле, щоб вiднести врожай додому.»

durra (дурра) є реалiєю, оскiльки це вид злакових культур, характерний для певних рeгiонiв.

«Випадковi» лакуни:

- *And they kept jumping to **bodom, bodom, bodom, bodom.***

«Вони пiдстрибували: бодом-бодом-бодом.»

Онаматопеїчний звук *bodom* (бодом) є прикладом «випадкової» лакуни, оскiльки це звук, характерний для певної культури або дiї, який може не мати прямого вiдповiдника у iншiй мовi.

Реалiї досить поширено послуговують засобом вираження атмосфери племен у творi М. Джеймса, тому вiн активно їх застосовує впродовж усього тексту. Розглянемо детальнiше категорiї реалiй за класифiкацiєю Р. Зорiвчак [Зорiвчак 1983]:

За предметною сферою:

- **Географiчні:**

- *They were between two marula trees, joking and mocking...*

«Вони отаборилися між двох марул, жартували й кривлялися...»

Marula trees у цьому контексті є географічною реалією, що вказує на вид дерев, характерних для певних регіонів Африки.

– *Too many bitter men knew me in Fasisi, so I moved to Malakal.*

«У Фасісі я нажив забагато ворогів, тож перебрався до Малакала.»

Міста *Fasisi* та *Malakal* – географічні реалії, що вказують на реальні або уявні місця, характерні для даного географічного регіону.

- **Етнографічні:**

а) поняття побуту:

– *He wrapped my arm in aso oke cloth that I knew was Sangoma's head wrap.*

«Він обгорнув мою руку тканиною асо оке — я впізнав у ній хустку сангоми.»

aso oke у цьому контексті є етнографічною реалією, яка відсилає до традиційної тканини, характерної для народу йоруба, а *Sangoma* вказує на традиційну роль шамана або знахаря в африканських культурах.

б) праця:

Through the window, two wives grinding flour.

«За вікном дві дружини господаря мололи зерно.»

Сцена, де дружини молять зерно, показує типову діяльність для певного регіону або спільноти.

в) артефакти мистецтва та культури:

– *All wore skirts of fine cloths, which I had only seen on my uncle, and all now wore clay buns with ostrich feathers and flowers.*

«На всіх були спідниці з гарної тканини, яку я бачив лише в домі дядька, а волосся зібрано в намащений глиною вузол зі страусовими пір'їнами й квітами.»

Використання глини, страусових пір'їн та квітів для прикраси волосся є специфічною культурною практикою, що відображає традиції і звичаї певної групи людей.

г) етнічні об'єкти:

- *That the reason he could not see me in the dark, could not hear me move through the bush, could not smell me on his trail, running after him as he ran away because he knew something had fallen like twisted wind on his men, the reason why he tripped and fell, the reason why none of the stones he found and threw hit me, or the jackal shit he mistook for stones, the reason why, even after binding her with a spell, and killing her on the ceiling, the **Sangoma's** witchcraft still protected me, was that it was never witchcraft.*

«Ось чому він не бачив мене в темряві, не чув моїх кроків лісі, не чув і запаху, коли я наздоганяв його, адже він знав: щось ніби закручений вітер звалилося на його людей, саме тому він перечепився й упав, і жоден підібраний камінь і шакалячий послід, який йому в темряві здався камінням, не влучив у мене. Навіть коли він прикував її закляттям і заколов на стелі власного дому, сангома своїми чарами й далі мене захищала, бо то не були злі чари.»

Слово *Sangoma* відноситься до традиційної африканської ролі знахаря або шамана і є етнографічною реалією, що відображає культурні особливості.

д) одиниці, що стосуються мір і грошей:

- *He would double their **cowries**, triple them, so they could pay for other men to fight their blood feuds or gain another wife from a comelier village.*

«Він заплатить їм удвічі, утричі, їм стане каурі відкупитися від кровної ворожнечі чи взяти собі дружин у тихішому селі.»

Використання *cowries* (каурі) як валюти або форми оплати є громадсько-політичною реалією, що відображає історичну економічну практику.

- **Сфера громадсько-політичних реалій:**

а) органи влади та поняття, пов'язані з громадсько-політичним життям:

- *The **bumbangi**, the official and provider of food. Also stealer. See him in his **mweelu** mask of sprouting feathers and a giant hornbill beak.*

«Ось бумбангі — очільник табору й подател ь їжі. І крадій. Онде він у масці мвеелу, що з неї стирчить на всі боки пір'я і дзьоб птаханосорога.»

Терміни *bumbangi* та *mweelu* відсилають до людей владних структур, характерних для певної культури або етнічної групи.

За місцевим розподілом:

- **належать до площини однієї мови:**

а) національні:

- *They were between two marula trees, joking and mocking, one of them spreading his arms, bugging his eyes, sticking out his tongue, and saying something in **village tongue** about a witch.*

«Вони отаборилися між двох марул, жартували й кривлялися: один, розкинувши руки, вирячив очі й висунув язик, кажучи щось про відьму говіркою села.»

Вислів *village tongue* у цьому контексті є національною реалією, що вказує на локальний діалект або мову, характерну для певного села або громади.

б) локальні:

- *They kept jumping to **bodom**, **bodom**, **bodom**, **bodom**.*

«Вони підстрибували: бодом-бодом-бодом.»

Вираз *bodom* специфічний для даної культури чи локальної традиції та не має прямого відповідника в інших культурах.

Ці приклади відображають різноманітність реалій, які допомагають читачу глибше зануритися у світ, створений автором.

2.2 Лексико-стилістичні перекладацькі трансформації та їх типи у романі

Художній характер роману несе потенціал для створення численних перекладацьких викликів, які зустрічає перекладач під час своєї роботи. Основні завдання перекладача полягають у відтворенні аналогічного емоційного впливу, формуванні коректних асоціацій у свідомості читачів, а також у передачі повноти вражень, які надає оригінальний твір. Аналіз порівняння оригінального тексту та перекладу виявив, що українська перекладачка Ганна Яновська, працюючи над романом "Black Leopard, Red Wolf", використовував широкий спектр різноманітних трансформацій.

Лексичні перекладацькі трансформації включають такі процеси: транскрипція та транслітерація, перекладацьке калькування, конкретизація, генералізація та модуляція.

Транскрипція/Транслітерація:

- *The bumbangi, the official and provider of food.*

«Ось бумбангі — очільник табору й податель їжі.»

Речення перенесено з оригінального тексту до перекладу без змін, зберігаючи вимову та правопис.

- *The Sangoma's witchcraft still protected me.*

«Сангома своїми чарами й далі мене захищала.»

Слово *Sangoma* збережено у перекладі без змін, використано транслітерацію для передачі оригінальної назви.

Калькування:

- *They smelled of clay and pollen and chicken shit underfoot.*

«Вони пахли глиною, пилком і курячим послідом, який був під ногами.»

Вираз *chicken shit* кальковано як "курячий послід", передаючи пряме значення без зміни структури фрази.

- *My uncle shouted at them not to leave.*

«Мій дядько кричав останнім двом супутникам, щоб вони не тікали.»

Вираз *shouted at them not to leave* перекладено «кричав... щоб вони не тікали», що є дослівним перекладом оригінальної фрази.

Конкретизація:

- *He wore whiskers, but this was a city where men loved men...*

«Котячі вуса лишались, але в цьому місті чоловік міг кохати чоловіка...»

Фраза *men loved men* у перекладі конкретизована як «чоловік міг кохати чоловіка», забезпечуючи більш чітке розуміння контексту.

- Оригінал: "He would double their cowries, triple them."

Переклад: «Він заплатить їм удвічі, утричі, їм стане каури.»

Обґрунтування: "Cowries" у перекладі конкретизовано як «каури», забезпечуючи більш точне розуміння використовуваної валюти.

Генералізація:

- *He held a jug of beer and offered me palm wine...*

«У нього був глечик пива, а мені він запропонував пальмового вина...»

Jug of beer у перекладі стало «глечик пива», що є генералізацією, оскільки замінює конкретний тип ємності на більш загальний варіант.

- *My hatchet slicing his nose in two.*

«Моя сокира від самого носа розкроїла йому череп.»

Вираз *hatchet* у перекладі змінено на «сокира», більш загальний термін для різного типу сокир.

Модуляція:

- *The moonlight boy was still holding my hand.*

«Хлопець-місяць і далі тримав мене за руку.»

Назва персонажа *moonlight boy* модульована у «хлопець-місяць», змінюючи порядок слів та адаптуючи його під лінгвістичну структуру української мови.

- *I jammed the knife in the west of his neck and slashed his throat all the way east.*

«Я всадив ножа йому в західну частину шиї й перерізав йому горло з заходу на схід.»

Опис дії *jammed the knife* модульовано у «всадив ножа», змінюючи стиль висловлювання для більшої адаптації до мовної структури перекладу.

Стилістичні трансформації представляють собою специфічний вид перекладацьких трансформацій.

Кожен текст має прагматичний потенціал, що полягає у здатності створювати комунікативний ефект та впливати на читача через зміст повідомлення та спосіб його мовного вираження. Іноді з метою збереження прагматичного потенціалу тексту перекладач використовує стилістичні трансформації як вид міжмовної заміни, що передбачає зміщення стилістичних акцентів шляхом нейтралізації або актуалізації конотативних відтінків значення, а також адаптації мови перекладу до стилістичних норм, характерних для мови перекладу. До цієї групи трансформацій відносяться логізація, експресивація, модернізація та архаїзація.

Для ілюстрації застосування даних трансформацій розглянемо приклади.

Логізація:

- *He saw me looking and said the circles in the center were rippling pools of water, meaning renewal each wet season, or whenever he dips into the wet of his new wife's wiwi.*

«Він побачив, що я дивлюся на цей малюнок, і пояснив: кола в його середині — це кола на воді, що означають оновлення кожної пори дощів або тоді, коли він занурюється віві своєї нової дружини.»

Лексика оригіналу, яка містить експресивний відтінок, перекладена більш нейтральною мовною одиницею, що усуває пряме вказівання на інтимний контекст.

- *The moonlight boy was still holding my hand. I let him hold it.*

«Хлопець-місяць і далі тримав мене за руку. Я не забирав у нього руки.»

У перекладі вираз *let him hold it* змінено на «я не забирав у нього руки», що є більш логічним та нейтральним в українському контексті, уникаючи непрямого смислу оригіналу.

Експресивація:

- *Beside that a wall, long and dark, spotted with nipples made of clay.*

«Поряд був мур, довгий і темний, поцяткований глиняними сосками.»

Переклад зберігає експресивність оригінального тексту, передаючи образність і виразність опису.

- *The people joined in and the clearing was a cloud of dust from jumping and stomping.*

«Люди згуртувались, і на галявині здійнялася курява від стрибків і тупоту.»

Використання слова *dust* - «курява» у перекладі надає тексту експресивності, посилюючи образність сцени.

Модернізація:

- *He saw me looking and said the circles in the center were rippling pools of water, meaning renewal each wet season.*

«Він побачив, що я дивлюся на цей малюнок, і пояснив: кола в його середині — це кола на воді, що означають оновлення кожної пори дощів.»

Переклад адаптує оригінальне висловлювання до сучасних реалій, роблячи його більш зрозумілим для сучасного читача.

- *The bumbangi, the official and provider of food.*

«Ось бумбангі — очільник табору й податель їжі.»

Термін «очільник табору» є більш сучасною та зрозумілою адаптацією оригінального висловлювання, що полегшує його сприйняття сучасними читачами.

Архаїзація:

- *The house had six halls.*

«У будинку було шість покоїв.»

У перекладі використовується термін «покої», який може сприйматися як більш традиційний чи старомодний у порівнянні з *halls* у сучасному англійському, надаючи тексту історичного колориту.

- *He saw me looking and said the circles in the center were rippling pools of water.*

«Він побачив, що я дивлюся на цей малюнок, і пояснив: кола в його середині — це кола на воді.»

В перекладі використовується традиційний спосіб опису «кола на воді», що сприймається як архаїчний та поетичний, порівняно з прямим описом у оригіналі.

Після детального аналізу фрагментів роману та його перекладу на українську мову констатуємо, що перекладач регулярно застосовував стилістичні трансформації. В ході аналізу були виявлені приклади використання експресивації, логізації та архаїзації. Особливо помітне використання експресивації. Перекладач вдавався до стилістичних

трансформацій для збереження естетичної функції оригінального роману та для передачі експресивності висловлювань головних персонажів твору.

2.3 Структурний аналіз основних проблем та викликів у перекладі стилістичних особливостей твору

Складнощі та виклики у перекладі викликали стилістичні фігури, представлені лексичними (метафора, метонімія, синекдоха, іронія, епітет, гіпербола, оксиморон), синтаксичними (риторичні запитання, мовні конструкції) та лексико-синтаксичними одиницями (антитеза, кульмінація, порівняння, літоти, перифраз).

Метафора:

The people joined in and the clearing was a cloud of dust from jumping and stomping.

«Люди згуртувались, і на галявині здійнялася курява від стрибків і тупоту.»

Фраза *a cloud of dust* (курява) використовується як метафора для опису густої пилюки, яка здіймається внаслідок руху.

Метонімія:

We sat in the open area, me on a rug, him on a chair set back so far that he was lying, not sitting.

«Ми сіли надворі під навісом: я — на килимі, він — на кріслі, відкинувшись так, що майже лежав.»

Використання *chair* - «крісла» як метонімії для комфорту і розкоші.

Синекдоха:

All wore skirts of fine cloths, which I had only seen on my uncle.

«На всіх були спідниці з гарної тканини, яку я бачив лише в домі дядька.»

Вживання слова *skirts* (спідниці) замість *clothing* (одяг) є прикладом синекдохи, де частина представляє ціле.

Іронія:

This house is your house, these rugs are your rugs. But those wives are mine," he said, and chuckled.

«— Цей дім — твій дім, ці килими — твої килими. Але ці дружини — мої! — посміюючись, сказав він.»

Іронічний контраст між гостинністю, щодо дому і килимів та егоїстичною позицією щодо дружин.

Епітет:

The new men lined up shoulder-to-shoulder.

«Новоявлені чоловіки вишикувалися пліч-о-пліч.»

Вираз *shoulder-to-shoulder* (пліч-о-пліч) використовується як епітет, що описує тісне розташування чоловіків.

Гіпербола:

Stomping the ground so hard the earth shook.

«Від їхнього тупоту двигтіла земля.»

Вислів *the earth shook* (двигтіла земля) є гіперболою, перебільшенням, для вираження сили дій персонажів.

Антитеза:

Man and woman jumping closer and closer, moving in until skin touched skin, chest touched chest, nose touched nose.

«Чоловіки й жінки, стрибаючи, наближались одні до одних, доки шкіра торкалася шкіри, груди — грудей, носи — носів.»

Опис зближення чоловіків і жінок є антитезою, де протиставляються різні статі.

Порівняння:

Maybe they were like the moonlight boy and me, hiding in the bush.

«Можливо, ховалися по кущах, як ми з хлопцем-місяцем.»

Використання порівняння головного персонажа та хлопця-місяця з дітьми, що ховаються.

У романі "Black Leopard, Red Wolf" М. Джеймса ключовими проблемами у перекладі були:

1. Передача культурно-специфічних елементів. Текст містить багато культурно-специфічних елементів: маска *mweelu*, *bumbangi*, *takala*. Ці терміни несуть у собі певний культурний контекст, незрозумілий для українського читача, а отже, потребує від перекладача глибшого розуміння культурного контексту оригіналу та здатності ефективно передати його у перекладі.
2. Створення відповідних асоціацій. Переклад тексту, що включає епітети, метафори, антитезу та інші стилістичні фігури, потребує від перекладача не тільки буквального перекладу, а й здатності відтворити асоціативний та емоційний зміст, що важливо для збереження глибини та багатства оригінального тексту.
3. Відтворення атмосфери та ритму. Оригінальний текст містить описи рухів та дій, що створюють певну атмосферу та ритм (наприклад, опис стрибків *bodom, bodom, bodom*). Перекладачу необхідно зберегти цей ритмічний та динамічний аспект у перекладі без втрати плавності та природності мови.
4. Стилiстичні трансформації. Застосування різних стилістичних трансформацій логізації, експресивації вимагає від перекладача розуміння тонкощів обох мов та здатності відтворити стилістичні особливості тексту в різних мовних середовищах.
5. Збереження метафоричного значення. Метафори та інші образні засоби часто містять глибокий сенс та емоційне навантаження. Переклад таких елементів вимагає здатності перекладача відчутти та правильно відтворити ці нюанси у цільовій мові.

Висновок до розділу 2

У другому розділі дипломної роботи проведено детальний аналіз лексико-стилістичних особливостей перекладу роману Марлона Джеймса «Black Leopard, Red Wolf». Цей аналіз включав три ключові аспекти: досягнення еквівалентності мовних одиниць, лексико-стилістичні перекладацькі трансформації та аналіз структурних проблем та викликів у перекладі.

1. В підрозділі про досягнення еквівалентності мовних одиниць було виявлено, що ключовим завданням перекладача є збереження оригінального сенсу, стилю та тональності твору. Еквівалентність була досягнута за допомогою адаптації лексики, граматичних структур та стилістичних елементів оригіналу до особливостей української мови.

2. У розділі про лексико-стилістичні перекладацькі трансформації було підкреслено, що перекладач використовував різні прийоми для адаптації тексту, включаючи транскрипцію, модуляцію, експресивацію та інші. Це допомогло передати нюанси оригінального тексту та зберегти його естетичну цінність.

3. В аналізі структурних проблем та викликів у перекладі було відзначено, що основними труднощами були передача культурно-специфічних елементів, збереження метафоричності та амбігвітету мови оригіналу, збереження літературного стилю автора та передача глибинних конотацій та символізму, притаманних оригінальному тексту.

Загалом, цей розділ виявив, що переклад роману Марлона Джеймса вимагав від перекладача глибокого знання двох мов та здатності зберегти унікальний авторський стиль, культурну аутентичність та емоційний вплив оригінального твору.

ВИСНОВКИ

Вивчення лексико-стилістичних одиниць у історичному контексті виявило, що стилістика як наука про виражальні засоби мови розвивалася у тісному зв'язку з перекладознавством. Історичний огляд показав, як змінювалося розуміння стилістичних фігур та які методики використовувалися для збереження авторського стилю у перекладах.

Основна мета дослідження полягала у всебічному аналізі та оцінці ролі лексико-стилістичних елементів у художньому перекладі з акцентом на їх вплив на змістову та культурну адекватність перекладу. В результаті дослідження було виявлено, що трансформації цих складових частин мови є ключовими для забезпечення правильності та глибини перекладу, сприяючи ефективному донесенню авторського задуму до читача іншою мовою.

Досягнуто основні цілі та завдання дослідження. Були визначені ключові лексико-стилістичні засоби, використані у перекладі роману, що включає широкий спектр стилістичних фігур – від метафор та метонімій до епітетів та гіпербол.

Аналіз українського перекладу роману Марлона Джеймса "Black Leopard, Red Wolf" засвідчив, що перекладач вдало відтворив особливості авторського стилю, в тому числі індивідуальні лексичні обороти та стилістичні нюанси. Водночас, дослідження виявило ряд відмінностей між оригіналом та перекладом, пов'язані з культурними та мовними розбіжностями.

Було визначено, що основні проблеми та труднощі у процесі перекладу роману пов'язані з передачею унікальних стилістичних особливостей оригіналу, включаючи збереження певного емоційного навантаження та атмосфери твору.

На основі проведеного дослідження було визначено, що перекладачам необхідно звертати увагу на лексичну адекватність та на збереження

стилістичних особливостей оригіналу, що допоможе досягти успіху у відтворенні унікального авторського стилю.

1. Класифікація лексико-стилістичних одиниць виявила різноманітність форм та функцій цих одиниць у літературних текстах. Аналіз підкреслив значущість стилістичних засобів у реконструкції авторського замислу та передачі емоційної насиченості оригіналу в перекладі.

2. Розгляд засобів вираження мовних частин у художньому перекладі показав, що авторська індивідуальність втілена завдяки використанню унікальних стилістичних прийомів та фігур мови.

3. Досягнення адекватності при перекладі стилістично-маркованих мовних одиниць в дослідженні твору "Black Leopard, Red Wolf" підтвердило, що перекладач зміг адекватно відтворити загальний стиль твору та індивідуальні лексичні елементи, характерні для автора.

4. Лексико-стилістичні перекладацькі трансформації, виявлені у романі, демонструють широкий спектр прийомів, використаних перекладачем для досягнення еквівалентності на різних рівнях тексту – від лексичного до стилістичного. Зокрема, для перекладу роману були використані лексичні, граматичні та лексико-граматичні трансформації, включаючи прийоми калькування, генералізації, конкретизації, модуляції та ін.

5. Аналіз основних проблем та викликів у перекладі стилістичних особливостей твору виявив, що головними складнощами були передача індивідуальних авторських метафор, іронії та інших стилістичних фігур, що вимагають глибокого розуміння контексту та культурного фону оригіналу.

Таким чином, дане дослідження дозволило глибше зрозуміти складність та багатогранність процесу перекладу художнього тексту з точки зору відтворення його лексико-стилістичних особливостей. Вивчення історичного розвитку стилістичних прийомів та їх класифікація забезпечили теоретичну базу для практичного аналізу конкретного літературного твору – роману Марлона Джеймса "Black Leopard, Red Wolf". Практичний аналіз підтвердив,

що досягнення еквівалентності в перекладі можливе завдяки використанню різних типів трансформацій, що дозволяють зберегти стилістичні та емоційні відтінки оригіналу. Однак, структурний аналіз проблем та викликів, з якими стикається перекладач при роботі над текстом, підкреслив, що кожен переклад є унікальним і вимагає індивідуального підходу.

Дослідження вносить важливий вклад у розуміння перекладацьких трансформацій у художньому перекладі та їх вплив на адекватність перекладу, визначаючи ключові методи та стратегії, що застосовуються в цьому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник. Н. Д. Бабич. Львів : Світ, 2003. 430 с.
2. Бибиц С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення. Ніжин: Вид-во Аспект-Поліграф, 2013. 589 с.
3. Бока О. В., Барсук Т. В. Актуалізація власних імен у казковому дискурсі. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»*. 2008. № 1. С. 9–14.
4. Браїлко Ю. Семантична специфіка онімів. *Філологічні науки*. 2009. № 1. С. 111–116.
5. Власова Т. І., Білан Н.І. Міжкультурна комунікація та переклад. Методичні вказівки до курсів теорії та практики перекладу. Дн-вськ: ДНУЗТ, 2010. 50 с.
6. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
7. Гончаренко О. П. Доля українського художнього перекладу. Дніпропетровськ : ДНУ, 50 с.
8. Давидова О. В. Соціолінгвістичний аспект функціонування лінгвокультурних реалій в англійській художній літературі та їх відтворення українською мовою. Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2018. 116 с.
9. Єфімов Л. П., О. А. Ясинецька. Стилiстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця : Нова книга, 2014. 240 с.
10. Желізняк І. Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв. *Мовознавство*. 2001. № 1-2. С. 13–18.
11. Жуковська В. В. Індивідуальний стиль письменника як авторська своєрідність у використанні дієслівних одиниць на різних мовних

- рівнях. *Лінгвістика тексту. Вісник ХНУ*. Харків : Константа, 2004. № 636. С. 161-165.
12. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вид-во при ЛДУ «Вища школа», 1983. 176 с.
  13. Іваненко К. В. Специфіка перекладу художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Вип. 22. С. 116–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_21. 17. (дата звернення 5.11.2023)
  14. Іванова Г. С., Кибкало С. В., Палій Н. М. Прагматичні аспекти перекладу реалій. URL: http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Philologia/23033.doc.htm (дата звернення: 1.11.2023)
  15. Ісупов К. Г. Ім'я. Теоретичні питання ономастики. 2008. № 2. С. 6–8.
  16. Кабиш О. О. Зміни в семантичній структурі та функціонуванні маркованої лексики. Дис. Київ, 2007. 154 с.
  17. Кальниченко О. А. Теорія перекладу: підручник. Харків : НУА, 2017. 65 с.
  18. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 562 с.
  19. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову: навчальний посібник-довідник / В. І. Карабан, Дж. Мейс. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с.
  20. Кисільова Я. В. Проблема збереження колориту при перекладі національно-специфічних слів (на прикладі поняття реалія). *Українська орієнталістика*. 2009. № 4. С. 70–75.
  21. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу: підручник. Вінниця, 2006. 586 с.

22. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. К. : Юніверс, 2002. 280 с.
23. Король А. П. Особливості перекладу реалій. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. відп. за вип. В. В. Опанасюк*. Суми: СумДУ, 2013. Ч. 1. С. 97-106.
24. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. І. В. Корунець. Вінниця : Нова книга, 2003. 448 с.
25. Котеленець М. П. Особливості передачі українських реалій у сучасній англійській прозі. *Держава та регіон*. 2011. № 1. С. 71–77.
26. Кристенко А. П. До теорії власних назв. *Ономастика*. Київ, 1966. С. 18-24.
27. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови. Вінниця : Нова Книга, 2000. 160 с.
28. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
29. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики (на основі англійських прозових творів О. Генрі). *Наукові виклади*. 2012. № 3. С. 72–74.
30. Лощенкова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. І. Ф. Лощенкова, В. В. Нікішина. Ніжин, 2014. 324 с.
31. Марчук О. В. Власні назви у фентезійних творах: класифікація антропонімів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2017. № 26. Т. 2. С. 46–47.

32. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: підручник. Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. К. : Вища школа, 2003. 462 с.
33. Мирошниченко В. М., Отрохова Ю. С. Проблеми та варіанти здійснення перекладу власних назв з англійської мови українською. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2012. № 26. С. 28–32.
34. Моклиця А. В. *Лінгвостилїстичний аналіз художнього тексту (на матеріалі польської літератури ХХ ст.): навчально-методичні матеріали*. Луцьк, 2018. 143 с.
35. Невинна К. Переклад реалій (на прикладі твору Юрія Андруховича «Дванадцять обручів»). *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2011. № 2. С. 28–36.
36. Некряч Т. Є. Перекладач і культура. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 104 (1). Кіровоград: РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2012. С.163- 169.
37. Онопрієнко Т. М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук. Харків, 2002. 19 с.
38. Паламарчук О. Л. Українські оніми у чеських перекладах художньої літератури. *Вісник Львівського університету*. 2009. № 48. С. 206–211.
39. Перекладацькі трансформації в контексті проблеми еквівалентності. Т. В. Курбатова. *Нова філологія*. 2014. № 62. С. 70-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2014_62_17 (дата звернення: 1.11.2023)
40. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. К. : Либідь, 1993. 247 с.
41. Попович А. С., Марчук Л. М. *Стилїстика української мови: навчально-методичний посібник*. За ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

42. Снежик О. П., Федорова Л. О. Прийоми приблизного перекладу українських реалій у французькому художньому тексті. *Studia linguistica: збірник наукових праць; КНУ ім. Тараса Шевченка*. К.: Київський університет, 2011. Вип. 5. Ч. 1. С. 465–470.
43. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням (до постановки питання). *Дух і літера*. № 11 – 12. С. 196–2014. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5761/Maksy%60m_STRIXA_UKRAYiNS%60KY%60J_XUDOZhNIJ.pdf (дата звернення 30.10.2023)
44. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття: монографія. Л. Струганець. Тернопіль: Астон, 2002. 352 с.
45. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика за заг. ред. І. К. Білодіда : Наукова думка, 1973. 585 с.
46. Тупиця О. Ю., Зімакова Л. В. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення. *Рідне слово в етнокультурному вимірі. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. упор. М. Федурко та ін. Дорогобич: Посвіт, 2011. С. 251–259.
47. Фінкель О. М. Теорія й практика перекладу. Забутий теоретик українського перекладознавства: Зб. вибраних праць. за ред. Л. М. Черноватого, В. І. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2007. 438 с.
48. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилїстики сучасної української мови / І. Г. Чередниченко. К.: Радянська школа, 1962. 495 с.
49. Шелякіна А. В. Культурно маркована лексика як когнітивний компонент міжкультурної комунікації (на матеріалі американського варіанту англїйської мови). *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. № VI (51). Вип. 176. С. 65–68.
50. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету*

- ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 164–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_1_33. (дата звернення 28.10.2023)*
51. Ящук О. Л. Особливості перекладу англійських власних назв. *Postępy w nauce w ostatnich latach. Nowych rozwiązań*. 2012. № 5 (29). С. 119–120.
  52. Algeo J. K., Algeo K. Onomastics as an Interdisciplinary Study. *Names*. 2000. Vol. 48. No. 3/4. P. 265–274.
  53. Baker M. *In Other Words: a coursebook on translation*. Mona Baker. L.; N.Y.: Routledge, 1992. 304 p.
  54. Bassnett S. and Lefevere A. (eds). *Translation, History and Culture*. London and New York: Pinter, 1990. 133 p.
  55. Berman A. *Translation and the Trials of the Foreign. The Translation Studies Reader*. ed. by Lawrence Venuti]. Devon: Florence Production Ltd., 2004. P. 276–289.
  56. Catford, John C. 1978. *A linguistic theory of translation*. London: Oxford University Press, 1978 p.
  57. Chapman R. *Between Languages and Cultures: Colonial and Postcolonial Readings of Gabrielle Roy*. Canada: McGill-Queen's Univ. Press, 2009. 308 p.
  58. Eggins, S. *Genres and Registers of Discourse*. S. Eggins, J.R. Martin. *Discourse as Structure and Process. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Ed. by T. van Dijk. London, New Delhi, 1997. Vol. 1. P. 230 – 256.
  59. Fairclough, N. *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Reseach*. N. Fairclough. London: Routletge, 2003. 288p.
  60. Ischenko I. Difficulties While Translating Realia. *Вісник Дніпропетровського Університету Імені Альфреда Нобеля, Серія «Філологічні Науки»*. 2012. № 1 (3). С. 273–278.

61. Lakoff R. Persuasive discourse and ordinary conversation, with examples of advertising. *Analyzing discourse: text and talk*. Ed. by D. Tannen. Washington: Georgetown University Press, 1982. P. 25–42.
62. Langendonck W. van. *Theory and Typology of Proper Names*. Berlin: Walter de Gruyter, 2007. 378 p.
63. Newmark P. *A Textbook on Translation*. Peter Newmark. L.; N.Y.: Prentice Hall, 1988. 292 p.
64. Nida E. Principles of correspondence. *The Translation Studies Reader*. ed. by L. Venuti. London and New York: Routledge, 2000. P. 126–140.
65. Sharifian F., Palmer G. B. *Applied Cultural Linguistics: Implications for Second Language Learning and Intercultural Communication*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2007. 170 p.
66. Webster R. *Studying Literary Theory. Textual Relations*. 2nd Ed. Webster R. London: Arnold, 1996. 144 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

67. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/neghry> (дата звернення 28.10.2023)
68. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: Академія, 2007. 752 с.
69. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. с. 76
70. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <http://www.ldoceonline.com/> (accessed: 20.10.2023)
71. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Danbury, CT : Lexicon Publications, Inc., 1997. 1248 p.
72. Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary. Oxford University Press, 1995. 1081 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

73. Джеймс М. Чорний Леопард, Рудий Вовк . Пер. з англ. Г. Яновської.
Харків: Жорж, 2022. 616 с.
74. James M. Black leopard, red wolf . New York : Riverhead Books, 2019.
606 p.

SUMMARY

The study delves into the dynamic nature of semantic shifts within the lexical-stylistic discourse as it operates within literary domains.

The object and subject of the study are the lexico-stylistic features of Marlon James's novel "Black Leopard, Red Wolf" and its translation by H. Yanovska.

The aim of the study is the investigation of lexico-stylistic devices in the translation Marlon James's novel. This goal necessitates the execution of specific tasks:

- identifying the lexico-stylistic devices used in the translations of fiction novels;
- reviewing the characteristics of the Ukrainian translation of the novel from the perspective of lexicon and stylistics;
- identifying the main differences between the original and the translation from the standpoint of lexico-stylistic analysis;
- determining potential problems and difficulties that arose in the process of translating the novel in terms of lexicon and stylistics;
- evaluation of the feature of the novel's translation based on the analysis conducted.

Within this framework, the study proposes the concept of a theoretical basis for the practical analysis of a specific literary work - Marlon James's novel "Black Leopard, Red Wolf". The investigation review confirmed that achieving equivalence in translation is possible through various groups of transformations, preserving the stylistic and emotional nuances of the original. However, the structural analysis of the problems and challenges faced by the translator while working on the text maintain that each translation is unique and requires an individual approach.

Keywords: *lexical element, stylistically marked words, novel, translation transformations, equivalence, stylization*

**Декларація академічної
добročесності здобувача ступеня
вищої освіти ЗНУ**

Я, Гаврик Дар'я Андріївна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання денної, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти daryagav678@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Лексико-стилістичні особливості перекладу роману М. Джеймса "Black Leopard, Red Wolf" на українську мову» відповідає вимогам академічної добročесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної добročесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Гаврик Д. А.